

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему

«Методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі навчання дисципліни «Іноземна мова» засобами інтерактивних технологій (на прикладі Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба)»
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконала: студент 2 курсу, групи ЗМП-ОПН 23-1мг
спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
(код і найменування спеціальності)

_____/Вікторія САВИЦЬКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____/Наталія РУБАН
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____/Павло ВАСЮЧЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о.завідувач кафедри _____/Наталія БРЮХАНОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____/Наталія БОЖКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____/Наталія МУРИНОВИЧ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувач кафедри
Наталія БРЮХАНОВА
(підпис, ініціали, прізвище)

“27” вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
другого (магістерського) рівня вищої освіти

студента Савицької Вікторії Сергіївни

1. Тема: Методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі навчання дисципліни «Іноземна мова» засобами інтерактивних технологій (на прикладі Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба)

затверджена наказом по академії № 4801-5/3703 від «21» листопада 2024 р.

2. Термін здачі закінченої роботи «27» листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи/проекту: Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

Предмет дослідження: методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання.

2. Обґрунтувати особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова».

3. Обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

4. Зміст роботи/проекту (перелік питань, які належить розробити):

1. Теоретично проаналізувати проблеми формування комунікативної компетентності засобами інтерактивних технологій
2. Провести аналіз формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів на дисципліні «іноземна мова»
3. Розробити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій в процесі вивчення авіаційної англійської мови
5. Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал): презентація доповіді за результатами дослідження з використанням комп'ютерної презентаційної програми Power point
6. Дата видачі завдання «27» вересня 2024 р.

Керівник

_____ Наталія РУБАН
(підпис) (ім'я, прізвище)

Завдання прийняв до виконання

_____ Вікторія САВИЦЬКА
(підпис) (ім'я, прізвище)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК

виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1	Здійснити аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання	30.10.2024	виконано
2	Обґрунтувати особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова»	15.11.2024	виконано
3	Обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС	29.11.2024	виконано

Студент

_____ Вікторія САВИЦЬКА
(підпис) (ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

_____ Наталія БОЖКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота містить: 96 стор.; 10 рис.; 10 табл.; 60 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

Предмет дослідження: методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення результатів.

Емпіричні методи: анкетування, тестування, спостереження, порівняння, метод статистичної обробки інформації.

Практичне значення: розроблено рекомендації для викладачів щодо методики використання інтерактивних технологій при вивченні дисципліни «Іноземна мова» та розроблене практичне заняття, яке може використовуватися в навчальному процесі.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання.

2. Обґрунтувати особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова».

3. Обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

Ключові слова: комунікативна компетентність, майбутні офіцери, інтерактивні технології, методика використання інтерактивних технологій.

ABSTRACT

Qualifying job contains: 96 p.; 10 fig.; 10 tab.; 60 used references.

The object of study: the process of formation of the communicative competence of the future officers.

Subject of research: methods of formation of communicative competence of the future officers by means of interactive technology in the course.

Objective: to justify theoretically, develop, and partly to check the methodology of formation of communicative competence of the future officers by means of interactive technology in the course of studying of pedagogical disciplines.

Theoretical methods: analysis, synthesis, generalization of the results.

Empirical methods: surveys, testing, monitoring, comparison, method of statistical data processing.

The practical significance, the recommendations were developed for teachers on the methodology of using interactive technologies during the study of the discipline "Foreign Language" and practical lesson that can be used in the educational process was developed.

Objectives of the study:

1. to analyze the formation of communicative competence through student-centered learning.
2. to justify the peculiarities of the formation of communicative competence of future officers by means of interactive technologies and through cooperation with teachers in the process of studying the discipline "Foreign Language."
3. to justify, develop and partially verify the methodology for the formation of communicative competence of future officers by means of interactive technologies in the discipline "Foreign Language" at KNAFU.

Keywords: communicative competence, future officers, interactive technologies, methods of using interactive technologies.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВЗВО	Військовий заклад вищої освіти
ЗВО	Заклад вищої освіти
ПС	Повітряні Сили
ХНУПС	Харківський Національний університет Повітряних Сил

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	13
1.1. Формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання: понятійний аспект.....	13
1.2. Технології інтерактивного навчання та ед'ютенменту при формуванні та розвитку комунікативної компетентності.....	22
Висновки до 1 розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НА ДИСЦИПЛІНІ «ІНОЗЕМНА МОВА» У ХНУПС	32
2.1. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів на дисципліні «Іноземна мова»	32
2.2. Співробітництво викладачів й курсантів на дисципліні «Іноземна мова» як фактор формування їх комунікативної компетентності	47
Висновки до 2 розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АВІАЦІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	56
3.1. Компоненти методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами ігрових та інтерактивних технологій в процесі вивчення авіаційної англійської мови.....	56
3.2. Педагогічний експеримент та аналіз результатів.....	73
Висновки до 3 розділу	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

У контексті сучасної модернізації освітнього простору значна увага приділяється концепції компетентності, що відображає зростаючу роль когнітивних інформаційних аспектів освіти. Ця тенденція підкреслює важливість умінь і знань, що є ключовими для сучасної особистості, і відрізняється від поняття «кваліфікації». В сучасній економіці все більший акцент робиться на інтелектуальних, комунікативних та моральних якостях випускників ВЗВО. Це сприяє успішній адаптації до соціальних, економічних і культурних викликів. Дослідження підтверджують, що комунікативна компетентність визнана ключовою у всіх контекстах сучасного життя і роботи. Важливість обраної проблематики підкріплена також державними нормативними документами України, зокрема Законами «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Закон України «Про освіту» та Національна доктрина розвитку освіти акцентують увагу на особистісному розвитку як найвищій цінності суспільства. Цей напрям підтримують різні наукові дослідники у галузі філософії освіти, зокрема В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та інші. Професійна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах також спрямована на цільовий особистісний розвиток, як підтверджують дослідження А. Алексюка, С. Гамараша, С. Гончаренка, А. Гуржія, А. Капської, В. Козакова, В. Семиченка, С. Сисоєвої та інших вчених. Теорії компетентнісного підходу до навчання, розроблені І. Зязюном, С. Сисоєвою, В. Кременем та іншими, допомагають створювати засади для ефективного особистісного зростання в освітніх процесах.

Теорія компетентнісного підходу до навчання викладена у працях В. Безпалька, І. Зязюна, Л. Пуховської, О. Савченко, Г. Терещука.

Н. Побірченко вказує на те, що участь у Болонському процесі зобов'язує українську освітню систему адаптуватися до мови та термінології, що використовується в освітніх системах інших країн-учасниць. В західній європейській поняттєвій системі концепція компетентнісного підходу є природною, розвиваючись протягом останніх чотирьох десятиліть. Однак для

вітчизняної освітньої традиції, яка використовує категоріальну тріаду "знання, уміння, навички" або ЗУН для опису освіченості та професіоналізму, впровадження компетентнісного підходу вимагає перегляду всієї системи категорій в педагогіці. Це означає потребу визначення місця нових категорій та їх взаємодії з традиційними категоріями, що вже закріпилися.

Компетентнісний підхід в освіті акцентує увагу на підвищенні ролі різноманітних освітніх компонентів, таких як інтелектуальний, комунікативний, моральний, когнітивний та інформаційний. Визначення складових компетентності є важливим завданням для забезпечення якості освіти. За думкою науковців, таких як Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші, необхідно переорієнтувати навчальні програми і педагогічні технології на компетентнісний підхід. Це передбачає перегляд специфіки побудови освітнього середовища професійної підготовки.

Компетентнісний підхід спрямований на формування фахової компетентності як інтегрованого багаторівневого утворення в цілісній професійній структурі особистості вчителя початкової школи. Він орієнтований на досягнення поставлених цілей і виступає показником сформованості необхідних професійних знань, умінь, навичок, якостей, цінностей і практичного досвіду у самостійній та пошуково-дослідній роботі.

Проблема поступового формування фахової компетентності у майбутніх випускників вищих військових навчальних закладів (ВЗВО) є мало вивченою і потребує застосування нових підходів для її розв'язання, систематизації та теоретичного узагальнення.

У процесі підготовки майбутніх офіцерів у ВЗВО важливим аспектом є розвиток їх професійних умінь, включаючи комунікативні. Професійні комунікативні уміння визначаються як готовність особистості офіцера, заснована на знаннях і навичках, до успішного досягнення поставлених професійних цілей та ефективної комунікації з підлеглими.

Комунікативна компетентність є надзвичайно важливою для професійного успіху та кар'єрного зростання фахівця. Вона допомагає індивідууму відчувати себе впевнено у суспільстві, відповідати сучасним вимогам до культурної

особистості та професійного стандарту. Комунікативна компетентність включає уміння ефективно спілкуватися, встановлювати контакти з іншими людьми, аргументувати свої погляди та виражати власні думки.

Зокрема, у ЗВО, які готують фахівців для військової сфери, актуальність розвитку комунікативної компетентності особливо очевидна. Вона сприяє формуванню професійно компетентних особистостей, які здатні ефективно взаємодіяти у різних ситуаціях, включаючи критичні та стресові обставини.

Таким чином, комунікативна компетентність виявляється ключовим аспектом успішного професійного розвитку та підготовки сучасних фахівців, відповідно до сучасних вимог до освіти та вимог суспільства.

Проблема підвищення ефективності дидактичного процесу в усіх рівнях освіти вимагає активізації пошуку продуктивних методів і засобів навчання. Один із перспективних напрямків досліджень - це використання інтерактивних технологій для ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

Зараз не вивчені достатньо зв'язки і відношення між метою використання інтерактивних технологій у вищих військових навчальних закладах і методами їх реалізації. Також не повністю розкриті теоретичні передумови організації занять та недостатньо розроблені практичні рекомендації щодо застосування інтерактивних технологій для майбутніх офіцерів.

Таким чином, обрана тема дослідження «Методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі навчання дисципліни «Іноземна мова» засобами інтерактивних технологій (на прикладі Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба)» відповідає на вище визначені проблеми і напрямки. Вона має на меті дослідити можливості ефективного використання інтерактивних технологій для підвищення комунікативної компетентності майбутніх офіцерів, а також розробити методичні рекомендації щодо їх застосування в конкретному освітньому контексті ХНУПС.

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів.

Предмет дослідження: методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання.

2. Обґрунтувати особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова».

3. Обґрунтувати, розробити та частково перевірити методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань, досягнення мети, використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження, зокрема: а) *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних та дослідних даних (виявлення стану досліджуваної проблеми, підходів до організації навчання курсантів, визначення основних понять дослідження); б) *емпіричні:* спостереження, тестування; в) *експериментальні:* констатувальний, формувальний, контрольний педагогічні експерименти, статистичні методи обробки експериментальних даних.

Організація дослідження.

На першому етапі здійснювався аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання

На другому етапі відбувалося обґрунтування особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова»

На третьому етапі проводилася розробка та часткова перевірка методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова» в ХНУПС

Наукова новизна дослідження полягає в методиці формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів ПС за рахунок інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова».

Практичне значення дослідження. Розроблено рекомендації для викладачів щодо методики використання інтерактивних технологій при вивченні дисципліни «Іноземна мова» та розроблене практичне заняття, яке може використовуватися в навчальному процесі.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 60 найменувань, 3 додатки на 10 сторінках. Повний обсяг складає 96 сторінок, робота містить 10 рисунків і 10 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1 Формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання: понятійний аспект

Вища школа сьогодні повинна відповідати викликам часу, готуючи людину до повноцінного життя в сучасному суспільстві, до ефективного функціонування і самореалізації у вибраній професії, а також до швидкозмінних вимог ринку праці. Це неможливо без належного рівня розвинутої комунікативної компетентності.

У сучасних освітніх процесах зазначається значний поворот до комунікативного навчання, що базується на наукових дослідженнях і підтверджується не лише суб'єктивністю, а й інтерсуб'єктивністю комунікації. Комунікація розглядається як спілкування, обмін думками та специфічна форма взаємодії особистостей під час їхньої діяльності.

Проблему комунікативної здатності та компетентності особистості досліджували вчені різних галузей знань, таких як психологія, лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика та лінгводидактика. Вони розглядали різні підходи до визначення та розуміння комунікативної компетентності, її видів та характеристик.

У психології, наприклад, комунікативна компетентність досліджується як здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми через мовні та немовні засоби, включаючи вміння висловлювати свої думки, слухати і розуміти інших, адаптуватися до різних ситуацій спілкування [1].

Лінгвістика займається вивченням мовних аспектів комунікації, таких як мовні засоби, структури та правила, які регулюють мовленнєву діяльність [2].

Соціолінгвістика аналізує комунікаційні практики в соціокультурному контексті, зокрема вивчає, як соціальні чинники впливають на способи спілкування та взаєморозуміння між людьми [3, 4].

Психолінгвістика досліджує взаємозв'язок між мовою та мисленням, розумінням мови та її впливом на процеси сприйняття і розуміння інформації [5, 6].

Лінгводидактика спрямована на вивчення методів та прийомів навчання мови і розвитку комунікативних навичок [7].

Кожна з цих галузей надає важливі внески у розуміння та розвиток комунікативної компетентності, допомагаючи виробляти теоретичні основи і практичні підходи до її формування у різних контекстах і для різних цільових груп.

У сучасних дослідженнях комунікативної компетентності існують два підходи: теоретичний і практичний [8].

При теоретичному підході дослідники аналізують поняття комунікативної компетентності, створюють теоретичні моделі та концепції цього феномену, а також визначають її значення та функцію у забезпеченні ефективної взаємодії.

При практичному вони вивчають процес розвитку і вдосконалення, реалізують програми підвищення комунікативної компетентності, надають практичні рекомендації та розробляють методи розвитку комунікативних умінь.

Пропонуємо детально роздивитися різницю між двома підходами науковців до вивчення комунікативної компетентності (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Розгляд теоретичного і практичного підходів до поняття «комунікативна компетентність»

Теоретичний підхід	Практичний підхід
Гаймз, Канейл і Свейн, Бахман і Палмер, Бейрам аналізують поняття комунікативної компетентності, створюють теоретичні моделі та концепції цього феномену, а також визначають її значення та функцію у забезпеченні ефективної взаємодії.	Літлвуд та Хедж вивчають процес розвитку і вдосконалення, реалізують програми підвищення комунікативної компетентності, надають практичні рекомендації та розробляють методи розвитку комунікативних умінь.
Як окрема характеристика особи, Гаймз уперше ввів поняття комунікативної компетентності як окремої якості, яка дозволяє	Літлвуд розглядає завдання як основний метод розвитку комунікативних умінь. Надає рекомендації щодо практичного застосування

(Продовж. табл. 1.1)

людині ефективно комунікувати у різних контекстах, визначаючи її як ключову характеристику особистості в процесі комунікації [9].	завдань для розвитку комунікативної компетентності учнів, а також розглядає програми навчання, що включають практичні методи [13].
Як частину ширшого поняття, Канейл і Свейн розглядають комунікативну компетентність як частину ширшої лінгвістичної та соціолінгвістичної компетенції, включаючи граматичні, соціальні та стратегічні компоненти, які разом утворюють поняття комунікативної компетентності [10].	Хедж розглядає різні методи та стратегії, спрямовані на вдосконалення комунікативних навичок студентів. Автор пропонує практичні рекомендації для педагогів щодо розробки програм і проведення уроків, що включають розвиток комунікативної компетентності [14].
Як частину інших видів компетенцій і як окрему характеристику одночасно, Бахман і Палмер визначають комунікативну компетентність як частину ширшої мовної компетенції, але одночасно розглядають її як окрему складову, що забезпечує ефективну взаємодію в різних соціальних контекстах. Вони розглядають комунікативну компетентність як поєднання когнітивних і практичних навичок [11].	
Як індивідуальну якість і певний стан свідомості групи людей, Бейрам розглядає комунікативну компетентність не лише як індивідуальну здатність, але і як колективний феномен, коли групи людей (наприклад, у мультикультурних або міжкультурних середовищах) формують певний стан свідомості, спрямований на досягнення взаєморозуміння і комунікації [12].	

Ознайомившись з двома підходами, можна зробити висновок, що вони обидва є невід'ємною та взаємодоповнюючою складовою у процесі розуміння та вивчення поняття «комунікативна компетентність».

Ми вважаємо, що комунікативна компетентність є одним із ключових елементів професійної підготовки, що охоплює знання щодо ефективного використання мовних засобів для досягнення цілей комунікації; високий рівень володіння мовами; знання культури спілкування, національних особливостей та менталітету; а також здатність використовувати технології та особистісну готовність для забезпечення ефективної взаємодії та співпраці в колективі.

Деякі науковці розглядають терміни "компетенція" і "компетентність" як синонімічні структури з одним латинським коренем, Бахман і Палмер зазначають, що терміни "компетенція" і "компетентність" часто використовуються в академічних текстах як взаємодоповнюючі [11]. В той час як інші визначають їх як

відмінні поняття, наприклад Крашен розглядає терміни "компетенція" та "компетентність" як різні. Він акцентує, що "компетенція" стосується мовних знань (як граматичних, так і соціальних), тоді як "компетентність" описує здатність застосовувати ці знання на практиці. Відповідно, комунікативна компетентність включає не лише знання мови, але й здатність правильно використовувати її у різних ситуаціях [15].

Термін "компетенція" походить від латинського слова "competere", що означає "бути здібним до чого-небудь". Його вперше вжив у своїх працях німецький вчений Вільгельм фон Гумбольдт. Лінгвістичний термін був введений в американській лінгвістиці Ноамом Хомським, який розумів "комунікативну компетенцію" як необхідну здібність для виконання мовленнєвих дій рідною мовою. Згідно з Хомським, компетентний мовець-слухач має здатність: а) формувати та розуміти безліч речень за різними моделями; б) має судження про висловлювання, його оцінку, вбачає формальні схожості та різниці у значеннях висловлювань [16].

Науковці описують комунікативну компетентність як набір здібностей особистості, що включає:

1. Здатність робити соціально-психологічний прогноз ситуації спілкування, тобто передбачати певні події, що можуть виникнути.
2. Здатність соціально-психологічно програмувати процес спілкування, враховуючи специфіку комунікативної ситуації.
3. Вміння «вживатися» в соціально-психологічну атмосферу комунікативної ситуації, тобто правильно оцінювати позитивні і негативні аспекти спілкування.
4. Здатність здійснювати соціально-психологічне управління процесами спілкування в комунікативній ситуації, таке як організація уваги партнерів спілкування, стимулювання їх комунікативної активності і керування процесом спілкування [17, 18].

Ми вважаємо, що в сучасному контексті ці терміни необхідно сприймати як взаємодоповнюючі, а не суперечливі, бо комунікативна компетентність описує здатність індивіда ефективно спілкуватися та взаємодіяти в соціумі, об'єднуючи знання, уміння та навички для висловлення та розуміння різноманітних ситуацій спілкування. Можна зробити висновок, що комунікативна компетенція визначає

комунікативний потенціал особистості, який відображає її комунікативні можливості і визначає якість та успішність її спілкування в різних сферах життєдіяльності.

Ф. Бацевич виділяє чотири типи комунікативної компетенції:

а) Предметна компетенція – це здатність розуміти предметний світ, його складові, системні та структурні зв'язки, функції, тенденції розвитку і змін. Ця компетенція визначає орієнтацію людини в фізичному світі, що є необхідною передумовою для будь-якої комунікації.

б) Культурна компетенція – це здатність орієнтуватися в базових елементах культури, через які особистість сприймає предметний світ. Вона дозволяє осмислювати та інтерпретувати різні аспекти життя через культурні фільтри.

в) Мовна компетенція – це володіння засобами мови, включаючи одиниці і категорії на всіх її рівнях, стилістичні засоби та закони їх використання.

г) Комунікативна компетенція – це набуті навички використання мови в конкретному контексті і ситуації спілкування. Вона включає вміння зорієнтуватися в співрозмовнику і ефективно впливати на нього [19].

Ці типи компетенції разом формують комплексну структуру, яка визначає здатність особистості до успішної комунікації в різноманітних соціокультурних умовах, включає комплекс знань і навичок, що дозволяють ефективно використовувати мову для будування значущих висловлювань і успішного спілкування.

Комунікативна компетенція залежить від багатьох факторів, а саме: – комунікативних інтенцій (утримання в пам'яті сказаного й постійна кореляція плину спілкування); – дотримання комунікативних стратегій (конкретної мети), що дають змогу досягти необхідного результату спілкування; – знання особистості співрозмовника і зворотного зв'язку в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей адресата (темпераменту, переваг, звичаїв, уподобань), його соціальних ролей; – постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування, підтримання самого процесу і його контроль; – навичок та вмінь завершення комунікації, виходу з неї тощо.

Петровська Л.А. наголошує на тому, що комунікативна компетентність передбачає готовність і вміння встановлювати контакт як на відстані, так і на близькому рівні психологічної взаємодії. Іноді виникають труднощі у володінні однією з цих дистанцій і в її використанні у будь-яких умовах, незалежно від особливостей партнера чи контексту ситуації. Автор вважає, що здатність до гнучкої адаптації у зміні психологічних позицій є важливим показником компетентного спілкування [20]. Комунікативна компетентність охоплює здатність особистості до використання мови, методів взаємодії з оточенням, як близьким, так і віддаленим, а також вміння працювати в групах та володіння різними соціальними ролями, здатність налагоджувати й підтримувати потрібні контакти з іншими людьми, а також володіння необхідними знаннями, вміннями і навичками для ефективного спілкування. Вона включає в себе вміння адаптувати глибину і характер спілкування, а також розуміння і зрозумілість для співрозмовника. Вона формується через безпосередню взаємодію, а також опосередковано, наприклад, через літературу, театр і кіно, де людина отримує інформацію про різноманітні комунікативні ситуації, особливості міжособистісної взаємодії і способи їх вирішення. Під час вивчення комунікативної сфери людина використовує засоби культурного середовища для аналізу комунікативних ситуацій у формі словесних і візуальних виразів.

Коли ми говоримо про навчання та комунікативну компетентність студента варто зазначити, що вона об'єднує різні аспекти знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного спілкування та взаємодії в навчальному та соціальному середовищі. Ця компетентність відіграє важливу роль у досягненні успіху в навчальній діяльності та подальшій професійній кар'єрі студента.

Для розвитку комунікативних навичок студента значним поштовхом буде використання особистісно-орієнтованого підходу до навчання, адже особистісно-орієнтоване навчання є процесом, що сприяє розвитку не лише академічних знань, а й комунікативних навичок. Така модель навчання орієнтується на розуміння учнів, розвиток їхніх комунікативних здібностей у конкретних соціокультурних контекстах [21]. Особистісно-орієнтований підхід в освіті - це комплексна педагогічна філософія та методика, спрямована на підвищення якості навчання та

розвитку учнів шляхом активного врахування індивідуальних потреб, інтересів та особистісних характеристик кожного учня. Він базується на переконанні, що кожна особистість є унікальною і має потенціал для розвитку, і освітній процес повинен сприяти виявленню та реалізації цього потенціалу [22]. Особистісно-орієнтоване навчання дозволяє студентам більш ефективно взаємодіяти та висловлювати свої думки, оскільки воно створює умови для розвитку внутрішніх ресурсів кожного учня [23].

Основними принципами особистісно-орієнтованого підходу є: індивідуалізація навчання (один з ключових принципів особистісно-орієнтованого підходу, передбачає врахування індивідуальних потреб, здібностей, темпу і стилю навчання кожного учня. Вчителі створюють умови для того, щоб кожен учень міг навчатися на своєму рівні та розвивати свої здібності); активна участь учнів (особистісно-орієнтований підхід підкреслює важливість активної участі учнів у навчальному процесі. Учні мають брати участь в виборі тем, методів та способів оцінювання, що сприяє розвитку їхньої відповідальності та мотивації); контекстуалізація навчання (підхід враховує соціокультурний та контекстуальний аспекти навчання. Він допомагає учням зв'язувати знання з їхнім життям та досвідом, що робить навчання більш значущим); саморегуляція (навчає учнів відповідально керувати своїм власним навчанням, розвиваючи навички самооцінки та саморегуляції); співпраця та взаємодія (особистісно-орієнтований підхід підкреслює важливість співпраці між учнями, вчителями та батьками для досягнення найкращих результатів) [24].

Ми вважаємо, що всі ці пункти позитивно впливають на комунікативну компетентність здобувачів освіти, даючи їм можливість розвивати, вдосконалювати та порівнювати навички комунікативної компетенції в комфортному для них середовищі. Співробітництво з викладачами, майбутніми колегами, запрошеними гостями позитивно відображається на їх комунікативних навичках, які будуть необхідні студентам впродовж всього життя. Застосовуючи особистісно-орієнтований підхід викладач може більш детально зупинитися на труднощах окремого студента та давати йому настанови, які допоможуть в

майбутньому уникнути старих помилок чи запобігти звиканню до комунікативних проблем, що можуть з'явитися в процесі навчання.

В особистісно-орієнтованому навчанні роль викладача досить відмінна від традиційного. Викладачу потрібно стати співробітником і наставником, що сприяє розвитку особистості учня та його комунікативної компетентності. Ось кілька функцій та ролей викладача в особистісно-орієнтованому навчанні:

1. Фасилітатор навчання: викладачу доводиться створювати стимулююче навчальне середовище, в якому студенти можуть активно досліджувати та вчитися. Він адаптує навчальні матеріали та завдання, щоб вони відповідали індивідуальним потребам здобувачів освіти.

2. Наставник і консультант: викладачу потрібно надавати підтримку учням, допомагати їм вирішувати проблеми та відповідати на питання. Він може пропонувати консультації та сприяти саморозвитку учнів.

3. Мотиватор: слід створювати мотиваційні умови для навчання, спонукаючи студентів розвивати власну зацікавленість та ініціативу у навчальному процесі.

4. Спостерігач і оцінювач: потрібно систематично спостерігати за розвитком студентів та оцінювати їхні досягнення, але оцінка повинна бути спрямована на розвиток, а не на порівняння з іншими студентами.

5. Партнер в навчанні: варто бути партнером у навчанні, спільно з студентами визначати навчальні цілі, плани і методи, що сприяє їхній активній участі у процесі.

Як сказав Н.М. Бібік: «Формування комунікативної компетентності є важливим елементом сучасної освіти, спрямованої на розвиток здатності учнів до ефективного спілкування в суспільстві» [25].

Враховуючи вищесказане можна досягти великого прогресу в розвитку комунікативних здібностей студентів. Комунікативні навички не можуть розвиватися без урахування індивідуальних потреб і здібностей. Такі методики навчання сприяють формуванню глибоких і ефективних комунікативних навичок, які є необхідними для успішної взаємодії в соціумі та на професійному рівні.

Розглянувши основні аспекти поняття комунікативної компетентності та комунікативної компетентності в контексті особистісно-орієнтованого навчання, ми можемо перейти до дослідження історичного розвитку цього поняття. Як

показує аналіз сучасних підходів, комунікативна компетентність не є статичним феноменом, а постійно розвивається в залежності від змін у соціокультурному середовищі, психології та педагогіці. Важливим є також те, як саме змінювалося розуміння цієї компетентності у різних історичних етапах, від ранніх уявлень до сучасних теорій і моделей. Тому, варто звернутися до історичного аспекту розвитку поняття комунікативної компетентності, щоб краще зрозуміти, як еволюція підходів до навчання і соціальних процесів вплинула на її формування. Історичні корені поняття «комунікативна компетентність» представимо таблиці 1.2 [26, 27].

Таблиця 1.2

Історичні корені поняття «комунікативна компетентність»

Період/ етап розвитку	Ключові події та ідеї	Основні концепції та підходи	Вчені/ теоретики
1	2	3	4
Античність	Початки вивчення мистецтва риторики і комунікації. Фокус на майстерності мовлення та переконання.	Арістотель, Цицерон	Риторика як мистецтво впливу на слухачів, важливість мови як інструменту впливу на суспільство.
Середина XX століття	Розвиток теорії комунікації в психології та соціології. Поява нових теоретичних підходів до аналізу мовних і соціальних аспектів комунікації.	Шеннон, Вевер, Лассуел	Моделі комунікації, визначення ролі мовних засобів у передачі інформації.
1970-1980- ті роки	Розвиток ідеї комунікативної компетентності в рамках лінгвістики та соціальної психології. Акцент на здатності до ефективного спілкування в різних соціальних ситуаціях.	Хабермас, Клінгберг, Спіренберг	Формування поняття комунікативної компетентності як здатності ефективно спілкуватися, враховуючи соціокультурні фактори.
1990-ті роки	Розвиток інтерактивних і когнітивних підходів	Титаренко, Грещук, Дьяченко	Комунікативна компетентність як здатність до адаптації у різних комунікативних контекстах,

(Продовж. табл. 1.2)

	до комунікації, фокус		врахування культурних та
	на здатність до адаптації у змінних умовах соціальної взаємодії.		соціальних аспектів.

2000-ті роки і сьогодні	Поглиблене дослідження комунікативної компетентності в контексті сучасних освітніх технологій та особистісно-орієнтованого навчання.	Титаренко, Бондаренко, Сивак	Інтеграція технологій, вміння користуватися новими формами спілкування (включаючи цифрові технології). Розвиток як частина професійної компетентності в навчанні.
-------------------------	--	------------------------------	---

Згідно з даними, наведеними в таблиці, розвиток поняття комунікативної компетентності має глибокі історичні корені, що розпочинаються з вивчення риторики і ораторського мистецтва, й поступово еволюціонують до сучасних міждисциплінарних підходів, які охоплюють соціальну психологію, когнітивні науки та педагогіку. Особливо важливою є роль особистісно-орієнтованого навчання у розвитку комунікативної компетентності, оскільки воно враховує індивідуальні потреби та потенціал кожного учня, що сприяє формуванню ефективних навичок комунікації та взаємодії.

Сучасні дослідники зазначають, що для успішного формування комунікативної компетентності в умовах динамічного суспільства необхідно поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, активно використовуючи інтерактивні технології та адаптуючи методи навчання до особистісних характеристик учнів. Це дозволяє підвищити рівень комунікативної культури та ефективності комунікативної взаємодії, що є необхідним для професійної реалізації та успішної інтеграції в соціум.

1.2. Технології інтерактивного навчання та ед'ютенменту при формуванні та розвитку комунікативної компетентності

Інтерактивні технології навчання відіграють важливу роль у сучасному педагогічному процесі, сприяючи активному залученню студентів до навчального процесу через безпосередню участь і взаємодію. Вони відрізняються від традиційних методів тим, що передбачають постійну комунікацію між учнями та викладачем, а також між самими учнями. Такий підхід сприяє розвитку важливих навичок, таких як критичне мислення, комунікація, співпраця і творчість.

Активна та пасивна моделі навчання визначаються рівнем участі учнів у навчальних процесах. Пасивна модель передбачає низький рівень активності, в основному обмежується репродукцією матеріалу без значної самостійності і творчого підходу учнів. Активна модель, навпаки, залучає учнів до активної участі у процесі навчання, сприяючи їхньому творчому розвитку і самостійному мисленню.

О. Пометун доповнює цю класифікацію, включаючи інтерактивне навчання як специфічний варіант активної моделі. Інтерактивне навчання передбачає взаємодію між учителем і учнями, а також між самими учнями, що сприяє обміну ідеями, спільному конструюванню знань та вирішенню завдань. Цей підхід враховує важливість взаємодії та колективного співробітництва в навчальному процесі [28].

Пасивна модель навчання визначається учнем як об'єктом, який повинен засвоїти і відтворити матеріал, переданий вчителем через лекції, читання підручників тощо. Учні переважно слухають і спостерігають, не взаємодіють між собою і не виконують творчих завдань.

Активна модель навчання орієнтована на стимулювання активності і самостійності учнів. Тут учень виступає як суб'єкт навчання, здійснює творчі завдання, бере участь у діалозі з вчителем. Основні методи включають самостійну роботу, проблемні та творчі завдання, взаємодію через запитання і відповіді, сприяючи розвитку творчого мислення учнів.

Інтерактивна модель навчання орієнтована на сприяння взаємодії та діалогу між учнями та вчителем. Ця форма організації навчання спеціально розроблена з метою створення комфортних умов для навчання, де кожен учень може відчувати свою успішність і розвивати інтелектуальні здібності [28].

В інтерактивному навчанні практично всі учні активно залучені до процесу освоєння матеріалу. Вони спільно вивчають ідеї і знання, вносять свій власний індивідуальний внесок і взаємодіють між собою. Це відбувається в атмосфері взаємної підтримки і співпраці, що сприяє не лише отриманню нових знань, а й розвитку комунікативної компетентності. Організація інтерактивного навчання включає моделювання реальних ситуацій, використання рольових ігор та спільне

розв'язання проблем на основі обставин і контексту. Цей підхід сприяє формуванню навичок, розвитку цінностей і створенню атмосфери співпраці, де вчителю дістається роль лідера колективу.

Інтерактивна взаємодія в навчанні не передбачає домінування одного учасника над іншим або пріоритету однієї думки над іншою. В процесі інтерактивного навчання учні навчаються бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, розвивати критичне мислення та приймати обґрунтовані рішення. Основне значення слова "інтерактивний" полягає у його спроможності до взаємодії або діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання суттєво засноване на взаємодії та спілкуванні.

Інтерактивне навчання встановлює чіткі та передбачувані цілі. Одна з них - створення комфортних умов для навчання, де учні відчують свою успішність та інтелектуальну здатність. Крім того, інтерактивне навчання вирішує кілька завдань одночасно:

- Розвиває комунікативні вміння та навички, сприяючи встановленню емоційних зв'язків між учнями.
- Вирішує інформаційне завдання, забезпечуючи учнів необхідною інформацією, необхідною для спільної діяльності.
- Розвиває загальні навчальні вміння і навички, такі як аналіз, синтез, постановка цілей тощо, сприяючи досягненню навчальних цілей.
- Виконує виховні завдання, навчаючи працювати в команді та бути уважними до думки інших.

Оскільки в науковій літературі відсутня однозначна класифікація інтерактивних технологій навчання, ми звернемося до класифікації, запропонованої О. Пометуном. Вона виділяє чотири основні групи інтерактивних технологій в залежності від цілей та форм організації навчальної діяльності учнів [28]:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання. Цей підхід спрямований на формування навичок співпраці серед студентів. Завдяки колективній роботі над завданнями студенти взаємодіють між собою, що допомагає не лише вивчати нові знання, але й розвивати комунікативні навички, взаємопідтримку та

співвідношення своїх ідей з ідеями інших. Типовими є методи роботи в малих групах, де кожен студент виконує свою частину завдання, але для досягнення результату необхідна взаємодія з іншими.

2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання. У цьому випадку учні працюють у групах або класах, виконуючи завдання, що вимагають злагодженої колективної роботи. Завдання можуть бути як інтелектуальними, так і практичними, де колективна відповідальність за результат є основною характеристикою. Це сприяє розвитку критичного мислення та уміння працювати в команді. Ці технології можуть включати різні форми групових дискусій, рольових ігор та інших активностей, що потребують синергії групи.

3. Технології ситуативного моделювання. Цей метод полягає у створенні віртуальних ситуацій, в яких учні мають змогу вирішувати проблеми або приймати рішення в умовах, близьких до реальних. Ситуативне моделювання активно використовує рольові ігри або симуляції, де учасники повинні діяти в межах заданого сценарію, що дозволяє глибше усвідомити процеси прийняття рішень, аналізувати ситуації та діяти в умовах невизначеності.

4. Технології опрацювання дискусійних питань. В основі цієї технології лежить організація навчання через відкриті дискусії, де учні обговорюють певні питання, ідеї або проблеми, що потребують глибокого аналізу. Це сприяє розвитку вміння аргументувати свою точку зору, слухати інших і знаходити компроміси. Такі дискусії можуть проводитись як у малих групах, так і в більш широкому колективі [28].

Інтерактивне навчання стало важливим етапом у розвитку сучасних освітніх технологій. Важливим аспектом цього підходу є використання різноманітних технологій, які стимулюють інтерес учнів, активують їхню увагу та розвивають критичне мислення. Одним із таких технологічних підходів є ед'ютейнмент, яке, в свою чергу, розширює традиційне інтерактивне навчання, додаючи елементи гри, розваг і творчості. Між інтерактивним навчанням та ед'ютейнментом існує значний взаємозв'язок, оскільки обидва підходи орієнтовані на створення активної, динамічної та захоплюючої навчальної атмосфери. Наприклад, застосування відеоігор чи інтерактивних онлайн платформ створює середовище, де учні можуть

навчатися, не усвідомлюючи, що цей процес є навчанням, що значно підвищує їх зацікавленість. У той час як традиційні інтерактивні методи зазвичай спрямовані на обговорення і зворотний зв'язок між учнями та вчителем, ед'ютейнмент створює більш неформальну, але водночас ефективну атмосферу навчання. Таким чином, можна стверджувати, що ед'ютейнмент є природним продовженням інтерактивних технологій, яке, інтегруючи ігрові елементи та мультимедійний контент, забезпечує ще більшу залученість учнів у навчальний процес.

Поняття «edutainment», яке має значення «навчання як розвага», яке утворилося через комбінацію англійських слів «education» («освіта») та «entertainment» («розвага»), та являє собою формат отримання знань і є однією з технологій навчання [29]. Вперше цей термін з'явився у 1973 році, коли Роберт Хейман вперше використав його у своїй доповіді для Національного географічного товариства, та згодом термін отримав широке розповсюдження у зарубіжній педагогіці. У широкому розумінні, термін має значення впровадження ігрових та розважальних заходів у традиційний формат освіти.

Останнім часом, ед'ютейнмент широко використовується у навчанні англійській мові та перетворив формальні заняття у корисну розвагу з набуттям знань, вмінь та навичок. Такий формат навчання дає змогу глибоко захоплюватися матеріалом, проблемою та її вирішенням [30]. У ХНУПС широко застосовується цей метод для залучення курсантів до навчання, в першу чергу для підтримки або пробудження їх внутрішньої мотивації, а не примушення на заняттях з дисципліни «Іноземна мова».

Серед засобів технології ед'ютейнменту можна виділити наступне:

- організація інтелектуальних вікторин, квізів, олімпіад різноманітного формату для курсантів англійською;
- веб-квести, відеоблогінг та створення анімаційних фільмів;
- speaking club, де розмови ведуться на авіаційну чи іншу тематику англійською мовою;
- «Британська школа», освітній формат одного дня, впродовж якого курсанти навчаються профільним предметам (аеродинаміці, орієнтуванню на

місцевості, стрільбі) на англійській мові, або ж спілкуються один з одним виключно англійською протягом дня;

- перегляд публічних виступів, тематичних відео до теми заняття, прослуховування радіообмінів між пілотами та диспетчерами англійською.

Усі ці та інші формати ед'ютейнменту активно залучають курсантів до освітнього процесу, тому результатом є отримання не тільки знань, а й досвіду. Більш того, ці засоби ефективні у формуванні навичок XXI століття: розвиток критичного мислення, креативності, комунікативної компетентності, кооперації та інших навичкам, які є необхідними для майбутніх офіцерів.

Ед'ютейнмент надає можливість здобувати знання та навички в ігровій формі та розвивати творчий потенціал [31], самостійно виявити дефіцит знань (наприклад, за допомогою інтелектуальних вікторин), розкриває потенціал інформаційної та технологічної грамотності (веб-квести створюють умови, де застосування технологічних приладів є необхідним компонентом для вдалого їх проходження), проведення експериментів (наприклад, курсанти спілкуються лише аудіо повідомленнями у месенджерах, використовуючи нову лексику у кожному повідомленні або використовуючи репліки у стилі радіообміну), створення відеоблогу чи анімаційного фільму вимагає постановки задачі відкритого типу з великою кількістю варіантів вирішення, надає умови для встановлення неочікуваних зв'язків та створення нового; успішна комунікація та співпраця – необхідні для реалізації ед'ютейнменту, вміння слухати та розуміти співрозмовника, здатність передавати інформацію у різноманітних формах (усній, письмовій, візуальній, невербальній) та умовах, вміння висловлювати власну думку та навичка ефективної роботи в команді для досягнення спільної мети. Все це необхідно для вирішення ед'ютейнмент завдань, та такі навички й вміння мають бути притаманними майбутнім офіцерам авіаційного профілю [32].

Таким чином, можна зробити висновок, що ед'ютейнмент є потужним інструментом для підвищення мотивації до вивчення іноземної мови та ефективним способом розвитку особистості курсанта.

Звичайно, бувають випадки, коли не завжди вдається провести заняття ідеально, як планувалося, навіть із залученням цікавих технологій і методик. Проте,

це не завжди залежить від викладача, курсанти можуть бути перевтомлені чи мати недостачу сну, наприклад, через довгу нічну повітряну тривогу чи велике навантаження з інших предметів. Багато чинників можуть впливати на стан та залученість курсантів на занятті. Безумовно, викладач має навіть при таких обставинах ефективно проводити час в аудиторії, проте з урахуванням стану слухачів. Якщо була запланована десяти хвилинна самостійна робота на початку заняття, проте, за ніч курсанти мали чотири години якісного сну – самостійна робота не дасть ніякої користі для всіх учасників процесу. Але можна приділити більше часу напочатку заняття розмовній частині, щоб курсанти мали більше часу на адаптацію до іноземної мови та початку навчального дня. Після цього спокійно переходити до теми заняття, з використанням інтерактивного підходу, бо, наприклад, читання довгих текстів може остаточно змусити курсантів мріяти про сон. Таким чином, заняття відбувається, матеріал ефективно засвоюється, мотивація залишається на високому рівні та комунікативна компетентність всіх учасників процесу стає краще, бо курсантам не доведеться перейматися через можливу погану оцінку (хоча, ймовірно, він і був готовий до самостійної роботи), яка була б не об'єктивною через моральний та фізичний стан майбутнього офіцера, натомість звичайне спілкування на теми, які їх турбують або повторення пройденого матеріалу в ігровій формі допоможуть підтримувати комфортні взаємовідносини в аудиторії. Важливо відчувати аудиторію, кожна група різна і кожен курсант особливий, тому дуже важливо звертати увагу на фактори, які можуть допомогти вдосконалювати кожне заняття і звичайно мати козир у вигляді універсальних практик інтерактивного навчання та ед'ютейнмент.

У цьому контексті не можемо не згадати про використання інтернет-ресурсів на заняттях з іноземної мови у ВЗВО. У сучасному освітньому процесі, особливо у вищих військових навчальних закладах, використання інтернет-ресурсів стає невіддільною частиною навчання іноземної мови. Щобільше, завдяки їм змінився підхід до вивчення іноземних мов [33]. Ці ресурси не лише забезпечують доступ до актуальної інформації, але й сприяють інтерактивності та залученню курсантів. У контексті глобалізації та міжнародного співробітництва, військові кадри повинні

вміти спілкуватися іноземною мовою. Це важливо не лише для виконання службових обов'язків, але й для участі у міжнародних місіях.

Дослідження показують, що інтеграція цифрових платформ у навчальний процес підвищує мотивацію, покращує комунікативні навички та надає можливість самостійного освоєння мови, що є вирішальним для підготовки кваліфікованих фахівців у сучасних умовах.

В мережі існує велика колекція ресурсів, яка постійно розширюється. Ці ресурси допомагають курсантам з різним рівнем володіння англійської мови вдосконалювати навички у військовій, цивільній та граматичній тематиках. Інтернет - джерело контенту, яке може бути використане, як вікно до різноманітного світу за межами вашого класу [34].

Зміст інтернет-ресурсу може стати ядром окремого заняття або слугувати посередником при переході до теми, розділу або справи.

Декілька прикладів інтернет-ресурсів, які можуть бути використані на заняттях з іноземної мови. Ресурс, який допомагає курсантам розвивати навички speaking, індивідуально та у групах <https://learnhip.com/storycards/>. <https://www.ted.com/topics>, на цьому сайті викладач знайде безліч відео та подкастів з різних тем, при умові розробки додаткових завдань до них, заняття може пройти цікаво, пізнавально та ефективно. У наш час інтернет-ресурсів дійсно багато, проте треба вміти правильно їх використовувати, для досягнення максимального результату у вивченні англійської мови курсантами.

Інтеграція інтернет-ресурсів у навчальний процес з іноземних мов у ВЗВО є критично важливим фактором для підготовки кваліфікованих кадрів, здатних ефективно виконувати завдання в умовах сучасного світу.

Таким чином, використовуючи на заняттях інтерактивне навчання у всіх його формах та ед'ютейнмент можна отримати неймовірний розвиток комунікативної компетенції курсантів.

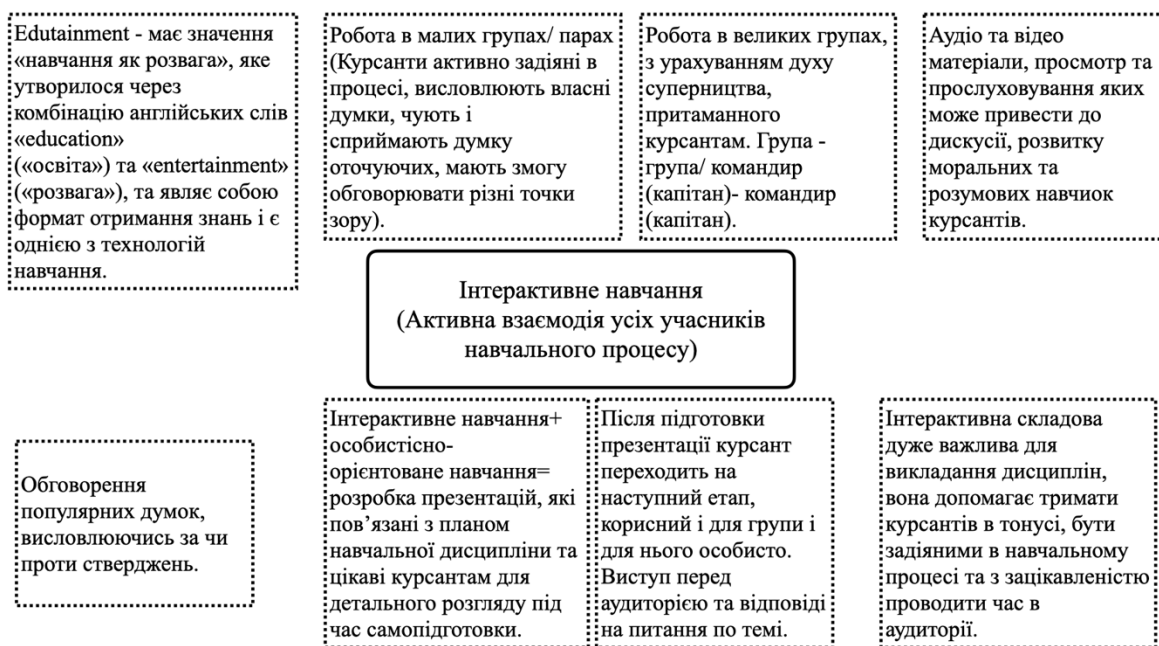

Рис. 1.1. Інтелектуальна карта поняття інтерактивного навчання

З цими даними у нас є можливість провести аналіз стану сформованості комунікативної компетентності у майбутніх офіцерів на сучасному етапі.

Висновки до 1 розділу

1. У сучасній освіті на передній план виходить завдання підготовки фахівців із високорозвиненою комунікативною компетентністю, яка є необхідною умовою їхнього успіху у професійній діяльності та соціальному житті.

Комунікативна компетентність досліджується з міждисциплінарних позицій, зокрема у психології, лінгвістиці, соціолінгвістиці та лінгводидактиці. Важливим аспектом є розмежування понять "компетенція" та "компетентність", де, наприклад, компетенція розглядається як сукупність знань про мову, а компетентність як здатність застосовувати ці знання на практиці.

Одним із ключових принципів розвитку комунікативної компетентності є особистісно-орієнтоване навчання, яке сприяє розвитку у студентів умінь і навичок, необхідних для якісного спілкування в різних контекстах. Основні принципи цього підходу — індивідуалізація навчання, активна участь студентів, контекстуалізація навчального матеріалу, а також розвиток співпраці між

студентами та викладачем. Викладач, виступаючи як наставник, фасилітатор і партнер у навчанні, сприяє створенню стимулюючого освітнього середовища. Це дозволяє студентам формувати ефективні комунікативні навички, такі як здатність до активного сприймання інформації, гнучкість у зміні комунікативних позицій і готовність адаптуватися до різних соціокультурних обставин.

Таким чином, розвиток комунікативної компетентності залежить від узгодженості теоретичних знань і практичних навичок, а також від наявності сприятливого освітнього середовища, яке підтримує індивідуальні потреби та сприяє самореалізації студентів у комунікативній сфері.

2. Інтерактивні технології навчання мають значний вплив на ефективність педагогічного процесу, оскільки вони сприяють активній участі курсантів, забезпечуючи динамічну і мотивуючу атмосферу. Активна модель навчання, інтерактивний підхід та використання технологій ед'ютейнменту дозволяють розвивати критичне мислення, комунікативні навички, а також сприяють формуванню соціальної та комунікативної компетентності. Важливими елементами таких методів є кооперативні завдання, ситуативне моделювання, групові обговорення та творчі ігрові формати. Технології ед'ютейнменту, як продовження інтерактивного навчання, інтегрують елементи гри та розваг, що підвищує зацікавленість у вивченні іноземної мови, особливо в контексті підготовки військових фахівців.

Застосування інтернет-ресурсів на заняттях з іноземних мов значно розширює можливості освітнього процесу. Вони забезпечують курсантам доступ до сучасного контенту, стимулюють самостійне опрацювання матеріалу, а також сприяють розвитку комунікативної компетентності у професійній сфері. Інтерактивний підхід разом із ед'ютейнмент-технологіями та використанням інтернет-ресурсів сприяє створенню комфортного і результативного навчального середовища, що дозволяє ефективніше реалізувати освітні завдання та сформувати необхідні професійні компетенції.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НА ДИСЦИПЛІНІ «ІНОЗЕМНА МОВА» У ХНУПС

2.1 Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів на дисципліні «Іноземна мова»

Дисципліна «Іноземна мова» є важливим елементом під час підготовки майбутніх офіцерів, який забезпечує культурну та мовленнєву підготовку для виконання службових обов'язків в умовах міжнародної співпраці. Головна мета дисципліни полягає не тільки в наданні та відпрацюванні знань з граматики, лексики, письма тощо, а й у розвитку практичних навичок комунікації на іншомовному рівні, зокрема в умовах професійної діяльності. У немовному університеті вивчення іноземної мови повинно мати комунікативний та професійно орієнтований характер. Головною метою курсу є досягнення студентами технічних спеціальностей високого рівня комунікативної компетентності, що дає можливість ефективно використовувати іноземну мову у професійній діяльності, а також для подальшого розвитку в процесі самоосвіти [35].

Військова служба часто передбачає участь у міжнародних навчаннях та операціях, а також необхідність спілкування з іноземними партнерами [36].

Згідно зі стандартами, спеціаліст має бути готовим до встановлення міжкультурних наукових контактів, участі в міжнародних конференціях та вивчення іноземного досвіду у відповідній сфері. [37]

Здатність офіцера ефективно спілкуватися та доносити свої думки іноземною мовою є необхідною умовою для успішної реалізації його професійної діяльності. Більш того, в умовах військового стану багато уваги приділяється досвіду наших військових, іноземні видання, новинні джерела, військові аналітики запрошують їх давати інтерв'ю на різних платформах. В таких реаліях, вільне та впевнене володіння іноземною мовою є необхідним. Звичайно, у наш час існує багато технічних можливостей, які полегшують спілкування двох або більше людей, які

спілкуються різними мовами або можлива допомога професійного перекладача, проте, знання іноземної мови є запорукою впевненості в собі у незнайомому іноземному середовищі, ти завжди готовий до відповіді на питання, які можуть адресуватися тобі в будь-який час, лише ти можеш розповісти свою історію саме такими словами, які найбільш влучно описують ту чи іншу ситуацію та можеш самостійно змінювати предмет розмови, акцентуючи увагу, наприклад, на озброєнні чи гуманітарній допомозі, що є необхідним для країни та військових зараз.

Процеси інтеграції світового співтовариства, зокрема в сфері військових відносин, спричиняють зміни в кваліфікаційних вимогах до професійних характеристик майбутніх офіцерів. В умовах цих змін важливими стають такі риси випускників вищих військових навчальних закладів, як мобільність, креативність, високий рівень професіоналізму та здатність до встановлення контактів з іноземними партнерами в іншомовному середовищі [38].

Основними завданнями військової освіти є не лише забезпечення високого професіоналізму майбутніх військових фахівців, але й розвиток їх інтелектуальних здібностей, формування комунікативної компетентності, здатності до аналізу інформації, вміння оперативно коригувати професійну діяльність і приймати рішення в умовах змінюваного середовища [39].

Тому, вивчення іноземної мови формує не лише мовленнєві навички, а й формує культуру спілкування, розширюючи горизонти офіцера, даючи йому змогу працювати в міжкультурному середовищі.

Перед детальним розглядом програми навчальної дисципліни важливо зазначити, що єдиним видом занять, які проводяться під час вивчення дисципліни «Іноземна мова» є практичні заняття. Це дає змогу знайти індивідуалізований підхід до кожного курсанта, дає змогу курсантам висловлювати власні думки та ділитися знаннями з іншими здобувачами освіти, курсанти завжди активно залучені на заняттях, бо «практичне заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд курсантами (слухачами) окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального використання курсантом (слухачем)

відповідно сформульованих завдань» [40, 19]. «У ході їх проведення відбувається активний процес формування військового фахівця, поглиблюються, поширюються і конкретизуються знання, одержані на лекціях і в ході самостійної роботи» [40, 20]. Принцип активності в навчанні передбачає мовленнєву та розумову активність курсантів під час здобуття комунікативної компетентності. Цей принцип є ключовим для ефективної організації навчального процесу, оскільки досягнення високого рівня ПКК можливе лише за умови інтенсивної участі кожного курсанта, який активно залучений до навчальної діяльності. [41].

Дисципліна «Іноземна мова» супроводжує курсантів впродовж в'язого їхнього навчання в університеті. З кожним роком курсанти першого факультету поступово глибше занурюються у тематику авіаційної англійської мови (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Іноземна мова, що викладаються курсантам 1 (льотного) факультету по курсам

Рік навчання	Дисципліна
1	«Іноземна мова» (загальний курс)
2	«Іноземна мова» (загальновійськовий курс)
3, 4	«Іноземна мова» (спеціальний курс)

Завдяки тому, що практичні заняття на дисципліні «Іноземна мова» є єдиним видом занять, комунікативна компетентність починає формуватися з першого заняття загального курсу дисципліни. На першому занятті актуальним є знайомство викладача з аудиторією так і знайомство курсантів між собою. Перед вступом до університету курсанти проходять курс молодого бійця, де у них є перша можливість познайомитися між собою, проте, постійне навантаження, виснаженість, брак вільного часу можуть їм в цьому завадити. Крім того, потенційних курсантів ХНУПС дуже багато і з кожним познайомитися майже неможливо. Саме тому, ми вважаємо доцільним розпочати перше заняття саме зі знайомства, під час якого курсанти зможуть розповісти, на їх думку, головне про себе, відповісти на супутні питання від аудиторії чи викладача. Під час такого спілкування курсанти вже почнуть формувати комунікативну компетентність, оскільки знайомство є важливою частиною першого етапу взаємодії між людьми.

В такому контексті комунікативна компетентність охоплює не лише мовні, а й соціокультурні, стратегічні та емоційно-особистісні аспекти спілкування, що допомагає становити дружні та ефективні зв'язки в групі. З боку викладача, інтегрування мовних навичок на першому занятті дозволяє курсантам практикувати прості мовні конструкції, усне спілкування, аналіз почутого та формувати питання відповідно почутого. В цій ситуації викладач також сприяє пошуку спільних інтересів, спільного досвіду, це дозволяє зняти бар'єри між курсантами. Таким чином, ефективно проведений час у першій половині заняття закриває ряд потреб як викладача так і курсантів, створює дружню атмосферу, що є ефективним у подальшій співпраці усіх учасників процесу. На подальших заняттях викладачі продовжують та розвивають цю комунікацію, відповідно до теми заняття, в результаті, з кожним заняттям комунікативна компетентність курсантів формується все більше.

Пропонуємо ознайомитися з програмою навчальної дисципліни «Іноземна мова (загальновійськовий курс)», яка наведена у додатку А, щоб зрозуміти можливі шляхи формування комунікативної компетенції у курсантів ХНУПС. Ця програма затверджена для курсантів таких освітніх програм: льотна експлуатація та бойове застосування вертольотів, навігація та бойове застосування літальних апаратів, бойове управління польотами авіації.

Метою підготовки курсантів з дисципліни «Іноземна мова (загальновійськовий курс)» є формування професійної та комунікативної компетентності, надання знань та практичних навичок, необхідних для майбутніх офіцерів авіаційного профілю.

Конкретні цілі підготовки курсанта з англійської мови включають:

- розуміння граматики, лексики, які відповідають вимогам вивчення загально-військового курсу;
- здатність читати та розуміти різноманітні тексти, зокрема військової тематики;
- навички написання військових звітів, рапортів, електронних листів тощо;

- здатність вести діалоги, дискусії та дебати військової спрямованості, розвивати навички з радіообміну;
- знання військової термінології, розуміння специфічної загально-військової та авіаційної лексики.

У загальновійськовий курс з Іноземної мови входить підручник Air Force, який розділений на 3 частини, у кожній з яких є декілька блоків (частина 1: Aircraft basics, On base, Jobs; частина 2: Aircraft, Operations; частина 3: Famous units, Targeting the enemy, Attack). Пропонуємо, на прикладі декількох з тем цього підручника роздивитися яким чином формується комунікативна компетентність у курсантів на заняттях з іноземної мови.

Тема «The Fighter Jet» відноситься до 2 частини підручника і саме з цієї теми починається розгляд та вивчення типів літальних апаратів курсантами ВЗВО.

Вивчення цієї теми дає курсантам можливість:

- сформувати необхідний вокабуляр з теми «The Fighter Jet» (розширити лексичний запас, використовуючи терміни у контексті обговорення літаків та вміти правильно застосовувати ці терміни в усних та письмових формах, що допоможе при обговоренні технічних характеристик та функцій винищувачів);
- повторити та описати базову структуру літаків (дати змогу точно й логічно описувати технічні аспекти та призначення кожного елементу будови літака, підвищити мовленнєву грамотність через чіткість та точність формулювань);
- визначити основне призначення та описати основні функції винищувача (формування навичок аналізу та порівняння, ведення дискусій з чітким формулюванням думки та аргументацією);
- визначити та порівняти, чим винищувачі відрізняються від інших літальних апаратів (формування навичок порівняльного аналізу, формулювання відмінностей, що сприяє розвитку вміння чітко й аргументовано порівнювати різні технічні характеристики);
- розглянути двигуни, які можуть бути встановлені на винищувачах (ведення технічних бесід);

- ознайомитися з системами керування та наведення винищувача (ведення технічних бесід);
- розглянути озброєння та систем самозахисту (ведення технічних бесід);
- з'ясувати відповідність між системами та складовими літака та їх призначенням та основною метою (ведення технічних бесід);
- прослухати та розібрати аудіо трек про порівняння двох винищувачів, де курсантам необхідно доповнити інформацію про ці два винищувача та мати змогу обговорити прослуханий матеріал (розвиток навички аудіювання та розуміння спеціалізованої інформації англійською мовою, практика мовленнєвих навичок через активне обговорення почутого матеріалу, доповнення інформації, формулювання своїх думок та поставлених запитань).

Вивчення теми забезпечує комплексний підхід до розвитку комунікативної компетенції, бо курсантам надаються інструменти для розширення вокабуляру, розвитку слухових навичок, опису технічних аспектів і активної участі в обговореннях. Через це вони можуть здобути вміння використовувати спеціалізовану лексику та технічну термінологію в реальних ситуаціях, вдосконалюючи свої мовні, аналітичні та комунікативні навички.

Пропонуємо роздивитися оперативні цілі при вивченні теми «The Fighter Jet», які наведені в таблиці 2.2. Таким чином, виконавши цілі наведені в таблиці 2.2. здобувачі освіти зможуть використовувати отриманні знання та навички для спілкування, дискусії, читання, перегляду відео, прослуховування записів з даної теми.

Кожна тема дисципліни пов'язана між собою для міцного формування знань у курсантів. Для засвоєння курсантами теми «The Fighter Jet», необхідно звернутися до попередніх тем, які напряму пов'язані з темою заняття.

Таблиця 2.2.

Цілі навчання за рівнями формування

Рівні формування оперативних цілей навчання			
Запам'ятовування	Розуміння	Застосування	Аналіз
1	2	3	
1. Скласти список	1. Вміти пояснити	1. Застосовувати в	1. Аналізувати

Рівні формування оперативних цілей навчання			
Запам'ятовування	Розуміння	Застосування	Аналіз
1	2	3	
незнайомої лексики. 2. Визначити мету та необхідність вивчення даної теми. 3. Назвати базову будову літака. 4. Визначити призначення та основні функції, які виконує винищувач. 5. Зафіксувати типи двигунів. 6. Зафіксувати системи керування та наведення. 7. Зафіксувати види озброєння та самозахисту.	слова зі списку нової лексики. 2. Переказати своїми словами основні функції та призначення винищувача. 3. Розпізнати різні типи двигунів. 4. Описати основне призначення систем керування та наведення. 5. Розпізнавати види озброєння та самозахисту.	усній та письмовій формі нову лексику. 2. Вміти поєднати усю отриману інформацію в розповідь. 3. Детально описати різні види винищувачів з урахуванням набутих знань. 4. Здатність обробляти аудіо матеріал та робити аналіз прослуханої інформації. 5. Здійснювати пошук інформації у тексті задля підтвердження своєї думки.	причини створення винищувачів. 2. З'ясувати спільні та відмінні характеристики винищувачів. 3. Аналізувати, чому саме ті чи інші системи були встановлені на винищувач. 4. Створити власний дослідницький проект про винищувач з використанням набутих знань.

Це допоможе курсантам побудувати стійке розуміння теми, повторити пройдений матеріал, впевнитися, що вони можуть вільно та впевнено комунікувати з іншими учасниками процесу завдяки здобутим знанням на дисципліні «Іноземна мова» та профільних дисциплінах. Тож, пропонуємо роздивитися опорний навчальний матеріал теми «The Fighter Jet», наведений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз міжтемних зв'язків і вибір базового матеріалу

Найменування теми, розділу, підрозділу	Перелік базового матеріалу	Тип міжтемних зв'язків	Способи реалізації зв'язків
1	2	3	4
Parts of an airplane	1. Основні частини літака (cockpit, rudder, elevator, vertical stabilizer тощо) та	1. Попередня з використанням знань з різних предметів;	1. Повторення слухачами вивченого матеріалу.
	їх функції 2. Види двигунів (turboprop, turbine тощо) та їх відмінності	2. Використання знань однієї дисципліни для розв'язання проблем іншої.	2. Виокремлення достатньої кількості часу на відпрацювання (практику) матеріалу

(Продовж. табл. 2.3)

Spatial relationships	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основні види маневрів літака (yaw, pitch, roll) 2. Основні осі по яким рухається ЛА (vertical, lateral, longitudinal) 3. Органи управління, (rudder, elevator, ailerons) 4. Розміщення органів управління (vertical stabilizer, horizontal stabilizer, wing) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Попередня з використанням знань з різних предметів; 2. Використання знань однієї дисципліни для розв'язання проблем іншої. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повторення слухачами вивченого матеріалу. 2. Виокремлення достатньої кількості часу на відпрацювання (практику) матеріалу
Pilot	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вимоги до пілотів 2. Види тренувань 3. Типи ЛА 4. Види польотів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Попередня з використанням знань з різних предметів; 2. Використання знань однієї дисципліни для розв'язання проблем іншої. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повторення слухачами вивченого матеріалу. 2. Виокремлення достатньої кількості часу на відпрацювання (практику) матеріалу

Підсумовуючи таблицю можна дійти висновку, що опорний навчальний матеріал для цієї теми включає в себе знання тем «Parts of an airplane», «Spatial relationships», «Pilot», які дають базу для формування стійких знань та комунікативної компетенції з теми на занятті.

Задля комфортного вивчення курсантами матеріалу за цією книгою, викладачу, скоріш за все, доведеться вдосконалювати матеріал підручника, бо, наприклад, список потенційно незнайомих слів за цією темою, який наведений у підручнику (рисунок 2.1. [42]) занадто короткий та не містить чіткого перекладу термінів, якого потребуватимуть курсанти.

Unit	Topic	Vocabulary
1	The Fighter Jet	electro-optical targeting system, countermeasures, weapons bay, cannon, turbofan, afterburner, canopy, fly-by-wire controls, thrust nozzles, missile, Mach

Рис. 2.1. Список, наведений у підручнику

Нище наведений вдосконалений список слів з перекладом задля поглибленого, проте, простішого вивчення теми наведеній у таблиці 2.4.

Вдосконалений список потенційно незнайомих слів з теми «The Fighter Jet»

English	Ukrainian	English	Ukrainian
to seek	шукати	Mach speed	швидкість Маха
air superiority	перевага у повітрі	afterburner	форсажна камера
transparent	прозорий	sophisticated	складний
canopy	купол	weaponry	зброя, озброєння
weapons bay	відсік озброєння	cannon	гармата
missile	ракета	round	куля
thrust nozzle	сопло тяги	to maintain	підтримувати
to constrict	стиснути, стискати	precision	точність
airflow	повітряний потік	to enable	робити можливим
propulsion	рушійна сила	countermeasures	контрзаходи
primary	основний		

Таким чином, під час роботи на практичному занятті, у процесі відпрацювання матеріалу курсанти будуть мати змогу постійно бачити перед собою активну лексику, а це дасть їм змогу вдало розвивати комунікативну компетенцію під час обговорення, відповіді на питання, дискусії та взаємодії на занятті.

Так само пропонуємо розвинути структуру запропонованого заняття підручником. Для наочності сторінки підручника будуть зазначені як рисунок 2.2.

1 Aircraft: The Fighter Jet

Military leaders seeking air superiority will turn to one type of aircraft: the fighter jet. Fighters are small, highly maneuverable, high-speed aircraft equipped with powerful weapons for air-to-air combat. Fighter pilots sit at the front of the aircraft in the cockpit beneath a transparent canopy. A fighter jet's fuselage holds one or more weapons bays containing bombs or missiles. Fighter jet engines use thrust nozzles to constrict airflow and cause jet propulsion that reaches Mach speeds. Many fighter jets have turbofan engines for quieter, more efficient flight. Most have an afterburner for additional thrust during takeoff and in critical air-combat situations.

Modern fighter jets are equipped with sophisticated weaponry and flight technology. Fly-by-wire controls automatically react to atmospheric conditions without pilot input. A front-firing cannon with several hundred rounds can destroy enemy aircraft. Electro-optical targeting systems track targets with steady precision, and self-defense systems enable pilots to apply countermeasures against incoming missiles. These characteristics make fighter jets the primary weapons for maintaining air superiority in military conflicts.

Comprehension

1 Read, listen, and answer the questions.

1. What operations do fighters complete?
2. What increases fighter speeds in combat?
3. What weapons can fighters use?

4 Aircraft: The Fighter Jet

Aircraft: The Fighter Jet 1

Vocabulary

2 Label the parts of a fighter jet shown in each picture.

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____

3 Match the definitions (A-F) to the correct terms (1-6).

- 1 ... Mach
- 2 ... afterburner
- 3 ... thrust nozzle
- 4 ... countermeasure
- 5 ... fly-by-wire control
- 6 ... electro-optical targeting system

A a part of a jet engine that increases pressure
 B a unit of speed measurement
 C an electronic system of automatic flight control
 D a piece of equipment that detects and tracks targets
 E a part of a jet engine that creates extra thrust
 F a device that prevents weapons from striking targets

Listening

4 Listen to an instructor testing a pilot in flight school. Complete the notes on the aircraft that they discuss.

Aircraft 1:
 Mic: as
 Speed: (1)
 Service ceiling: (2) meters

Aircraft 2:
 (3)
 Speed: (4)

5 Listen again, and mark the statements as true (T) or false (F). Correct the false statements.

- 1 ... Neither aircraft discussed can fly above the speed of sound.
- 2 ... An F-35 Lightning II is faster than a MiG-35.
- 3 ... The MiG-35 is equipped with afterburners.

Speaking

6 Describe the capabilities and weapons systems of modern fighters.

Aircraft: The Fighter Jet 5

Рис. 2.2. Сторінки підручника Air Force, тема «The Fighter Jet» [42]

Як ми бачимо, автори підручника пропонують прочитати або послухати текст про винищувачі, відповідати на питання до тексту, підписати частини винищувача, зробити завдання на відповідність, прослухати аудіо та заповнити інформацію з треку, прослухати трек ще раз та відмітити ствердження як правдиві чи ні та

поговорити про можливості сучасних винищувачів та їх системи озброєння (тим самим узагальнюючи знання, отримані на занятті).

За умови, що всі курсанти в групі знаходяться на високому рівні володіння англійською мовою і з нового для них буде лише частково лексика юніту, основну частину заняття можна буде провести ефективно за 30 хвилин та зануритися у шосте завдання для можливості виговоритися усім учасникам навчання. Проте, далеко не завжди групи розподілені за рівнем володіння мовою і це дає поштовх до розробки додаткових матеріалів, завдяки яким курсанти будуть мати змогу ефективно відпрацювати новий матеріал, формуючи навички комунікативної компетентності, читання та слухання та інших, поповнюючи професійний словник.

Пропонуємо розглянути розроблений варіант вправ, як доповнення до підручника для проведення заняття з поясненням, яким саме чином формується комунікативна компетентність у курсантів під час заняття «The Fighter Jet».

Як warm-up activity можна залучити вправу, наведену на рисунку 2.3.

Warm-up.

What types of aircraft do you know? Can you name their main tasks? *Match an aircraft with its name:*

1. *F-35 Lightning II (USA)*

3. *Dassault Rafale (France)*

2. *Eurofighter Typhoon (European Union)*

4. *F-22 Raptor (USA)*

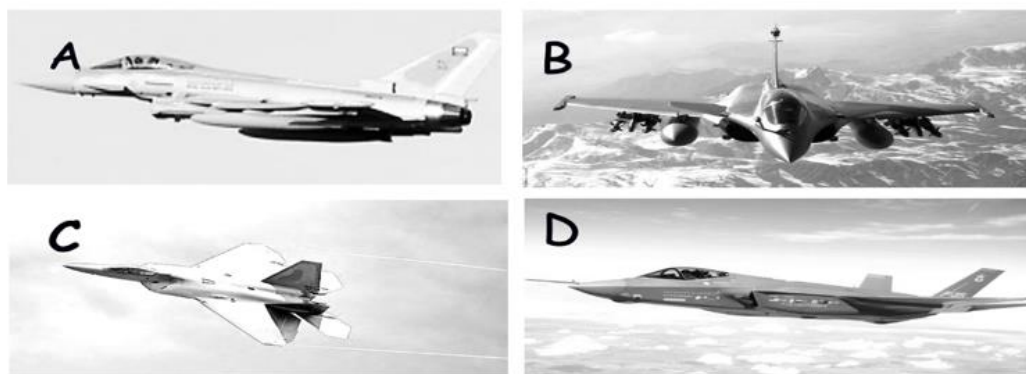

Рис. 2.3. Вправа, запропонована як warm-up activity [43]

Під час виконання вправи курсанти будуть активно обговорювати різні типи літаків і їхні функції, що сприятиме розвитку усного мовлення. Також вони практикуватимуть використання спеціалізованої авіаційної лексики, вивченої раніше, що допоможе їм у професійному спілкуванні. Крім того, взаємодія з

одногорупниками під час обміну думками та аргументів дозволить покращити навички ведення діалогу та слухання.

Оскільки обрана тема є першим юнітом другої частини книги, у якій будуть розглядатися всі види літальних апаратів, доцільно було б включити до заняття відео про історію військової авіації, додавши питання по матеріалу відео ми отримаємо гарний матеріал для опрацювання. Під час виконання вправи курсанти зможуть дискутувати, виражати свої емоції від почутої інформації, сказати що для них було новим, а що вже відомим фактом, під час відповіді на питання важливим проявом формування комунікативної компетентності буде прояв терпіння, колективна допомога один одному та сумісний пошук відповіді на запитання. Приклад вправи наведено на рисунку 2.4.

**Military
aviation history**

1. Who is considered the best pilot of World War I?
2. What was the first aircraft equipped with a turbojet engine?
3. What was the first aircraft to become a fighter with a rocket engine?
4. How many officially credited victories did «Red barron» perform?
5. Which aircraft was the winner of the Schneider Trophy race in 1931?
6. Which aircraft was the first to be equipped with synchronized gear for firing through the propeller?
7. Which aircraft was the first to be equipped with a rocket engine and reach a speed of 1000 km/h?
8. Which country created the Submarine S 6 B aircraft?

Рис. 2.4. Відео та завдання про історію військової авіації

Повертаючись до підручника, ми бачимо чудовий текст, який можна прослухати, проте після нього наведено лише три питання, які ми пропонуємо доповнити для того, щоб впевнитися, що курсанти зрозуміли весь матеріал та мали змогу проговорити ще раз інформацію з тексту вголос, у разі неправильної

відповіді, одногрупники зможуть допомогти виправити помилку та надати детальне пояснення. Такими питаннями можуть бути:

1. What type of aircraft was chosen for superiority in the air?
2. What features does it have?
3. What operations do fighters complete?
4. What increases fighter speeds in combat?
5. What weapons can fighters use?
6. What makes the fighter jet so sophisticated?

Задля відпрацювання активної лексики юніту пропонується доповнити заняття вправою для кращого запам'ятовування лексики (рисунок 2.5.), бо це допоможе курсантам активно відповідати на занятті та бути впевненим, яким саме чином можна виразити власні думки чи допомогти одногрупниками за потреби. Такою вправою на відпрацювання лексики може бути:

Match the equivalents.

1	beneath a transparent canopy	a	застосовувати контрзаходи
2	to have an afterburner for additional thrust	b	системи самооборони
3	aircraft is equipped with.....	c	відслідковувати цілі
4	self-defense systems	d	мати форсажну камеру для додаткової потужності
5	to apply countermeasures	e	містити в собі один чи два відсіки озброєння
6	to track targets	f	літак обладнаний.....
7	incoming missiles	g	основна зброя для завоювання переваги у повітрі
8	the primary weapons for air superiority	h	під прозорим куполом
9	more efficient flight	i	ракети, що атакують/наближаються
10	to hold one or two weapons bays	j	більш ефективний політ

Рис. 2.5. Вправа, запропонована на відпрацювання лексики

Дослідники зауважують, що використання навчально-методичних відеоматеріалів сприяє формуванню та розвитку комунікативної компетентності, підвищенню мотивації до вивчення дисципліни та є невичерпним ресурсом навчального матеріалу. З позиції фізіології, слуховий і зоровий аналізатори є

домінівними каналами сприйняття, тож використання відеоматеріалів дозволяє засвоїти до 65 % матеріалу, що значно покращує ефективність освітнього процесу.

Тож, засвоївши новий матеріал можна запропонувати курсантам ще одну вправу з відеоматеріалом, на прикладі F-15E Strike Eagle курсанти вкотре почують вже знайому лексику, побачать як відбувається обслуговування літака, яким чином підвішується озброєння та багато інших, цікавих для них моментів. Вперше перегляд відео відбувається без письмового завдання, основним завданням буде максимально багато зрозуміти зі сказаного у відео, при перегляді відео вдруге пропонується додати письмове завдання (рисунок 2.6.), після виконання якого курсанти будуть самостійно перевіряти правильність виконання завдання. По черзі курсанти читають текст, аргументуючи правильність вибору того чи іншого почутого слова, таким чином усі курсанти залучені в процес обговорення.

Complete the blanks with the following words.

airborne, armed, capacity, designed, inspect, munitions, targets, troops

The F-15E Strike Eagle is an all-weather, ground attack, strike fighter **1)** for long-range, high-speed, deep strikes against high value **2)** This fighter also provides Close Air Support for Coalition **3)**..... . It has a maximum speed of over Mach 2.5 and it has the **4)**..... to carry almost 25 thousand pounds worth of external fuel and ordnance. However, it takes a large crew of people to get the F-15E earthbound to **5)**..... . There are people who repair the fighters' motors, there are those who **6)**..... the motors, and then there are the people who test them at the end. In another place, servicemen take care of the **7)**..... , making sure the fighters are **8)**..... for battle. There are also people dedicated to making sure the fighter pilots have all equipment they need. Other people take care of administration and communication. It takes a lot of work to run such successful operations and everyone is part of the same big team.

Рис. 2.6. Відео та завдання про F-15E Strike Eagle

Приклад презентації, яка застосовується на заняттях з цієї теми можна побачити у додатку Б.

Основним завданням за другою частиною книги «Air Force» може бути виконання та захист презентації. Оскільки перші дев'ять юнітів другого розділу книги об'єднані єдиною тематикою літальних апаратів, кожному курсанту пропонується обрати будь-який тип літального апарату та будь-який літак, головне,

щоб в групі не було повторень. це обумовлено тим, що таким чином курсанти отримують більше нової інформації під час захисту робіт та шансу на сумісну підготовку презентації не буде, кожному доведеться шукати інформацію самостійно, підбирати аудіо та відео матеріал та писати текст доповіді. На виконання цього завдання у курсантів буде приблизно декілька тижнів, до дня захисту робіт викладач надає свої рекомендації, консультує та приділяє час кожному курсанту. Навіть якщо курсант зазначає, що у нього немає питань та все вдається, не буде зайвим продивитися його виконану роботу на даний момент часу, бо ніщо не ідеально і можливо маленькі правки викладача допоможуть курсанту вдосконалити свої навички.

Щодо формування комунікативної компетенції під час такого виду роботи. Кожен курсант буде виступати і слухачем і презентувати роботу, тому пропонуємо роздивитися як саме формується комунікативна компетентність в цих обох випадках.

Курсант під час виступу та підготовки до нього:

- вчиться визначати в якій формі подавати інформацію, в залежності від рівня підготовки слухачів;
- формується здатність чітко та логічно структурувати матеріал;
- вчиться влучно використовувати візуальні допоміжні матеріали, що дозволяють зробити інформацію більш доступною та зрозумілою;
- розвиваються навички чіткої артикуляції, інтонаційної варіативності, контролю за швидкістю мовлення;
- вчаться встановлювати візуальний контакт, підтримувати залученість слухачів через питання, жести, зміни темпу мовлення;
- розвиваються навички пояснення складних концепцій простими словами, використанням прикладів та аналогій;
- курсант вчиться зберігати спокій, впевненість та концентрацію під час виступу;
- розвивається вміння відповідати на питання аудиторії, навіть якщо вони несподівані чи складні. Здатність адаптуватися до різних комунікативних ситуацій сприяє психологічній стійкості офіцера, його умінню швидко

орієнтуватися в умовах, що постійно змінюються, витримувати труднощі та важкі випробування, справлятися з труднощами військової служби, долати страх та інші перешкоди [44];

- розвивається здатність аналізу власного виступу, отримати та адекватно реагувати на зворотній зв'язок від викладача чи курсантів, щоб удосконалити свої навички.

Курсант у ролі слухача:

- повинен зосереджено сприймати матеріал, не відволікаючись, щоб зрозуміти матеріал, що викладається;

- формуються навички осмислення, розуміння та оцінки змісту, виділяючи головне;

- слухач вчиться критично оцінювати подану інформацію, виявляти недоліки чи сильні сторони аргументації;

- вчиться формулювати конструктивні питання, що допомагають глибше зрозуміти тему;

- вчиться давати власну аргументовану оцінку виступаючому та робити висновки для себе на майбутнє.

Усі учасники навчального процесу повинні взаємодіяти між собою, що підвищує рівень взаєморозуміння і продуктивність навчального процесу. Тож, процес розробки та захисту презентації допомагає курсантам не лише освоїти матеріал, але й вдосконалити практичні комунікативні навички, необхідні для ефективної взаємодії в професійному середовищі. Навички курсантів формуються через активну участь у процесах підготовки, виступу та аналізу, що сприяє розвитку важливих компетенцій у майбутніх офіцерів.

2.2. Співробітництво викладачів й курсантів на дисципліні «Іноземна мова» як фактор формування їх комунікативної компетентності

Військово-дидактичний процес у Харківському Національному університеті Повітряних Сил представляє собою цілеспрямовану взаємодію і співробітництво між науково-педагогічними працівниками і курсантами у сферах навчання, виховання, формування та розвитку особистості офіцера. Педагогічна діяльність

науково-педагогічних працівників та академічна праця курсантів є ключовими компонентами цього процесу [45].

У ХНУПС основні форми підготовки курсантів охоплюють широкий спектр діяльності, спрямованої на всебічну підготовку майбутніх офіцерів для діяльності у військових підрозділах Повітряних Сил.

Основні напрямки цієї підготовки включають:

1. Теоретична та практична підготовка: це включає лекції з теоретичних предметів, а також практичні заняття, які надають курсантам необхідні знання і навички для виконання службових обов'язків.

2. Позанавчальна самостійна робота: це форма діяльності, яка сприяє самостійному освоєнню матеріалу, поглибленню знань та розвитку аналітичних навичок у курсантів.

3. Льотна практика: важливий етап підготовки, що передбачає практичне оволодіння льотним мистецтвом, включаючи тренування у польотних симуляторах та реальних льотних умовах.

4. Стажування у військах: це можливість для курсантів отримати практичний досвід у військових підрозділах, що сприяє їхньому професійному зростанню та адаптації до військової служби.

5. Виховна, культурно-просвітницька та спортивно-масова робота: ці напрямки спрямовані на розвиток особистісних якостей, формування моральних та етичних цінностей, а також сприяють зміцненню колективного духу та підтримці фізичної підготовленості курсантів.

Ефективність цієї підготовки забезпечується чіткою цільовою настановою, науково обґрунтованими навчальними планами і програмами, а також активною співпрацею педагогічного колективу та курсантів у процесі навчання і виховання. Інтегроване навчання сприяє не лише систематичності та наступності у вивченні основ наук, а й підсилює науковість навчання і його зв'язок з практикою, підвищує пізнавальну активність майбутніх офіцерів, допомагає у виборі засобів індивідуального підходу у вирішенні проблем комунікативного та професійного характеру і робить знання більш доступними й міцнішими [46].

Сучасні вимоги до професійної підготовки офіцерів зумовлюють необхідність формування у них високого рівня комунікативної компетентності, яка є ключовою складовою ефективного виконання службових обов'язків.

Очевидно, що професійна підготовка повинна бути орієнтованою на професійну діяльність. Дослідники військової педагогіки дотримуються думки, що професійна компетентність військовослужбовця передбачає глибокі військово-професійні знання, уміння, навички, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконалу методику здійснення військових заходів [47].

У цьому контексті центральним елементом професійної готовності в закладах вищої військової освіти виступає військово-культурна майстерність, яка підкріплюється гуманітарними дисциплінами з чіткою професійною спрямованістю. Водночас важливим аспектом є формування у майбутніх офіцерів професійно-комунікативної компетентності. Це означає, що освітній процес має бути організований таким чином, щоб його основні риси й характеристики відображали специфіку процесу спілкування [48]. Здатність чітко та впевнено формулювати думки, передавати накази, вести переговори та забезпечувати взаєморозуміння у колективі — це навички, без яких неможливо уявити діяльність військового офіцера.

Формування цих навичок особливо ефективно відбувається під час занять з іноземної мови, оскільки ця дисципліна передбачає постійне спілкування, моделювання реальних комунікативних ситуацій та розвиток як вербальних, так і невербальних засобів спілкування. В авіації вербальна комунікація це використання слів та голосових шумів задля передачі та отримання інформації. Таким може вважатися будь-яке спілкування, під час якого повідомлення передається вербально і отримується на слух. Вербальна комунікація охоплює спілкування в безпосередній близькості та на певній відстані і досі є найбільш поширеним видом обміну інформацією в авіації, не зважаючи на виникнення різноманітних технічних засобів, що націлені на зниження впливу ефективності вербальної комунікації на безпеку польотів.

Відповідно до вимог авіації, необхідно дотримуватися певних технік щодо вербального спілкування. Так, кожне слово має бути повністю зрозумілим,

виключаючи подвійне трактування або метафоричність. Повідомлення передаються з правильним ритмом мовлення, що комбінує швидкість дії і чіткість повідомлення. Рекомендованими є паузи перед та після повідомлення чисел. Інтонація і висота голосу не мають змінюватися під час радіообміну, також має зберігатися певна дистанція від мікрофону пристрою передавача.

Невербальна комунікація є допоміжним чинником до вербальної комунікації і містить мову тіла, жести та інші навмисні сигнали. Однак, використання невербальних методів спілкування є можливим здебільшого за умови знаходження співрозмовників на незначній відстані, що характерно для спілкування між персоналом аеропорту, робітниками технічних служб або членами екіпажу між собою на борту літака.

«Під час формування комунікативної компетентності застосування педагогіки співробітництва є однією з умов ефективності навчання, колективної роботи, у ході якої знаходяться як потрібні рішення, так і відбувається підвищення рівня комунікативних умінь» [49].

Співпраця курсантів із викладачем, який вже має сформовану комунікативну компетентність, створює сприятливе середовище для опанування мовленнєвих умінь.

«У процесі професійної підготовки фахівця з вищою освітою ми затверджуємо пріоритет особистості студента. Він автор свого майбутнього, а викладач має честь допомагати йому. Саме тому безпосередніми учасниками педагогічної взаємодії є викладач і студент. Між ними встановлюються як ділові, так і міжособистісні взаємини. Їх співробітництво в реальних міжособистісних контактах і є тим соціальним середовищем, в якому відбувається становлення особистості спеціаліста з вищою освітою і подальший розвиток особистості викладача. Саме в педагогічній взаємодії кожен із них знаходить умови для власного і особистісного зростання. Формою педагогічної взаємодії є спілкування - вербальний або невербальний контакт» [50, 229].

Військова авіація, на відміну від цивільної, потребує від співрозмовників швидшої реакції і більш лаконічної побудови повідомлення через високі швидкості на яких переміщуються військові літальні апарати. На додаток, в той час, коли

цивільні рейси зазвичай є переміщенням з пункту А до пункту Б, військові літальні апарати мають набагато ширший спектр руху в повітряному просторі, що включає бойове маневрування, ухилення від ворожих обстрілів, перебування на замалих висотах. Все це вимагає розширення лексики та набору сталих фраз для ведення комунікації між пілотами військових повітряних суден, авіадиспетчерами, передовими авіаційними навідниками та іншим персоналом, що залучається до ведення бойових дій, або ж імітації бойових дій, якщо мова йде про навчання.

Тож, навички комунікації для майбутнього офіцера дуже важливі, бо це є основою управління підрозділом, через комунікацію офіцер формує бойовий дух, координує дії, вирішує конфлікти і забезпечує взаєморозуміння у військовому колективі. Саме тому, для військовослужбовців особливо важливими є такі аспекти комунікативних навичок:

- відпрацювання командного голосу (офіцер повинен використовувати чіткий, впевнений і контрольований голос для передачі наказів і команд, бо від цього залежить точність виконання завдань). Кожне слово має бути почутим та зрозумілим, навіть у складних умовах (під час штурму або інших екстремальних ситуаціях), це забезпечується правильною дикцією та відсутністю мовленнєвих помилок. Командний голос повинен демонструвати компетентність і авторитет офіцера, бо невпевнений тон може підірвати довіру підлеглих та призвести до непорозумінь. Також голос має бути достатньо гнучким, щоб його чули всі, але не надмірно, щоб уникнути агресивного посилу;

- стриманість у спілкування (уміння зберігати самовладання та спокій навіть у стресових умовах дозволяє уникати конфліктів і підтримувати авторитет). Паніка чи роздратування офіцера можуть негативно вплинути на стан підлеглих та ефективність виконання наказів, так само важливо у процесі спілкування не піддаватися провокаціям, зберігати нейтральний тон та шукати конструктивні рішення;

- чітке формулювання думок і завдань (ясність і лаконічність висловлювань забезпечують точне розуміння завдань підлеглими). Будь-яке повідомлення чи наказ має бути структурованим та зрозумілим для кожного, незалежно від його рівня підготовки. Лаконічність обумовлена тим, що під час

військових дій час на передачу інформації часто обмежений, тому надлишкова інформація може завадити підлеглим виокремити пріоритетне завдання. Також, офіцер повинен уникати двозначності висловлювань, бо будь-яка неоднозначність у формулюванні задачі або наказу може призвести до неузгодженості в діях;

- формування вербальної та невербальної складової спілкування. (правильне використання тону, наголосу, інтонації, а також невербальних сигналів: жести, міміка, контакт очей). Невербальна комунікація відіграє чи не найважливішу роль у комунікації загалом. «Відомо, що приблизно 55% повідомлень сприймають через вираз обличчя, пози, жести; близько 35% — через інтонаційні модуляції голосу, і лише 10% — залишається словам» [51]. За допомогою зміни висоти та сили голосу офіцер може привернути увагу, виділяти важливі частини повідомлення або створювати емоційний вплив. Правильне акцентування важливих слів допомагає слухачам краще зрозуміти ключові ідеї. Жести можуть підсилювати значення сказаного (наприклад, точний вказівний жест для визначення напрямку руху), а міміка допомагає передати емоційний стан. Зоровий контакт є одним із найважливіших невербальних інструментів, що демонструє впевненість та створює відчуття довіри у підлеглих.

Так само для офіцера важливо і зчитувати невербальні знаки підлеглих, щоб зрозуміти їх відношення до ситуації, реакції на накази та міжособистісні відносини, «психологи вважають, що читання невербальних сигналів є найважливішою умовою ефективного спілкування» та «особливо цінні невербальні сигнали оскільки вони спонтанні, несвідомі і, на відміну від слів, завжди щирі» [52, 9].

У військовій авіації вербальна комунікація використовується з метою:

- надання інформації задля формування картини в повітряному просторі;
- опису ворожих груп військ;
- запиту на визначення цілі;
- уточнення інформації;
- спілкування під час повітряного бою;
- визначення авіаційних маневрів;
- оголошення надзвичайної ситуації;

- комунікації між членами ланки тощо.

Таким чином, задля залучення до міжнародних військових місій та участі в міжнародних тренуваннях військові представники авіаційної галузі мають опанувати англійську мову на такому рівні, щоб швидко адаптуватися до зміни кодів та швидко вводити нову лексику до активного словникового запасу, що вимагає високого рівня мовленнєвої здогадки та відповідної якості вимови.

«Елементи вербальної і невербальної комунікації можуть доповнювати, спростовувати і заміщати один одного» [53], тому важливо вміти влучно користуватися усіма аспектами комунікативної компетенції.

У процесі навчання майбутніх офіцерів викладач відіграє не лише роль наставника, а й виступає прикладом ефективної комунікації. Його мовленнєва культура, манера ведення діалогу, здатність чітко і доступно висловлювати свої думки стають зразком для курсантів. Правильна дикція (артикуляція, швидкість мовлення та логічний наголос), лексична точність (відповідність професійному контексту, уникнення двозначностей), вміння використовувати мовленнєві засоби для досягнення мети (інтонація, побудова логічних ланцюгів, переконливість мовлення) — це ті аспекти, які забезпечують зразок, на який курсанти орієнтуються під час формування власних навичок спілкування.

Правильна дикція включає в себе правильну вимову звуків, що допомагає уникнути непорозумінь, у військовій сфері, де точність інструкцій є критичною, це особливо важливо. Також викладач демонструє оптимальний темп, що дозволяє слухачам встигати сприймати і аналізувати матеріал, паралельно наголошуючи на ключових фразах та словах, що сприяє кращому розумінню основної ідеї.

Лексична точність відповідає за використання правильних слів у відповідному контексті, викладач своїм прикладом демонструє застосування військової термінології, використовуючи її в різних ситуаціях. Також через пояснення й демонстрацію викладач показує, як формулювати повідомлення так, щоб уникати помилкового тлумачення.

Під час використання мовленнєвих засобів для досягання мети викладач демонструє, як адаптувати мовлення до різних ситуацій та аудиторій. Через зміну висоти і сили голосу викладач навчає доносити емоційне підґрунтя повідомлення

або підсилювати його значення. Викладач показує, як поступово та послідовно доносити інформацію, розвиваючи ідею.

У викладачі курсанти бачать не тільки професіонала, але й людину, яка демонструє поведінку в стресових умовах та контроль над емоціями (курсанти бачать, як викладач утримується від агресії чи паніки, та віддає перевагу іншим емоціям, що сприяє створенню конструктивної атмосфери), дотримання професійного етикету (викладач завжди використовує ввічливу та коректну мову, уникаючи грубощів чи фамільярності, це формує у курсантів розуміння важливості відповідного тону у професійному середовищі; навіть у статусі старшого за званням чи посадою, викладач демонструє шанобливе ставлення до курсантів, що створює атмосферу довіри й поваги), реакція на критичні ситуації (курсанти вчаться як реагувати на складні питання або проблеми під час заняття, вчаться швидко оцінювати ситуацію та діяти ефективно; вчаться швидко змінювати підхід до проблеми залежно від обставин).

НПП, викладаючи будь-яку навчальну дисципліну, впливають на свідомість і підсвідомість курсантів, сприяють формуванню у них життєвих цінностей, усвідомлення сенсу льотної діяльності, утвердженню переконань та розвитку творчих способів мислення та самовираження. Викладання є складною діяльністю з управління навчальним процесом курсантів, що включає встановлення цілей, планування, організацію, мотивацію, коригування, контроль і оцінку результатів їхньої навчальної роботи. Отже, однією з ключових педагогічних задач викладача є вивчення і глибоке розуміння особистості кожного курсанта.

Висновки до 2 розділу

1. Дисципліна «Іноземна мова» є важливим елементом навчального процесу, спрямованим на формування комунікативної компетентності, яка включає мовні, соціокультурні та стратегічні аспекти. Це забезпечує ефективне використання іноземної мови у професійній діяльності офіцерів, зокрема під час міжнародної співпраці, участі у навчаннях і конференціях, а також при взаємодії з іноземними партнерами. Програма дисципліни передбачає розвиток здатності

курсантів до професійного спілкування, використання військової та технічної лексики, написання звітів і ведення радіообміну. Це сприяє підготовці до реальних професійних викликів, включаючи роботу в іншомовному середовищі.

Використання практичних занять як основного методу викладання дозволяє організувати навчальний процес із акцентом на індивідуальні потреби курсантів. Активна участь курсантів у заняттях сприяє кращому засвоєнню матеріалу, розвитку навичок спілкування та аналізу інформації, формуванню впевненості у власних знаннях і навичках.

Заняття з іноземної мови пов'язані з профільними дисциплінами, що забезпечує інтегроване засвоєння знань. Наприклад, вивчення теми «The Fighter Jet» дозволяє курсантам не тільки вдосконалювати мовні навички, а й поглиблювати знання про типи літальних апаратів, їх технічні характеристики та призначення. Існуючі навчальні матеріали, такі як підручники, потребують доопрацювання, щоб відповідати потребам сучасного навчання. Зокрема, це стосується доповнення словників, розширення вправ для закріплення активної лексики та додаткових інтерактивних завдань, що сприяють формуванню комунікативної компетентності. Використання аудіо- та відеоматеріалів, обговорення та дискусії сприяють розвитку навичок аудіювання, говоріння та критичного мислення. Вправи, які стимулюють колективну роботу, створюють сприятливу атмосферу для співпраці та допомагають курсантам краще засвоювати матеріал.

2. У сучасних умовах військової служби вимоги до професійної підготовки офіцерів визначаються необхідністю формування високого рівня комунікативної компетентності. Цей аспект стає ключовим у забезпеченні ефективного виконання службових обов'язків. Військова професійна діяльність передбачає високий рівень міжособистісної взаємодії, що вимагає від офіцера здатності чітко та впевнено формулювати думки, передавати накази, вести переговори та забезпечувати взаєморозуміння в колективі.

Формування комунікативної компетентності є невіддільним елементом освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах. Особливу роль у цьому відіграє вивчення іноземної мови, яке сприяє розвитку навичок вербального

та невербального спілкування. Завдяки моделюванню реальних комунікативних ситуацій, майбутні офіцери навчаються ефективному використанню голосу, інтонації, жестів та міміки.

Одним із важливих підходів до формування комунікативних умінь є педагогіка співробітництва. У процесі взаємодії між викладачем і курсантами створюється середовище, що сприяє професійному та особистісному розвитку. Викладач виступає зразком ефективної комунікації, демонструючи навички правильного мовлення, контроль емоцій, лексичну точність та професійний етикет.

Сформовані комунікативні навички дозволяють офіцеру ефективно управляти підрозділом, підтримувати бойовий дух, вирішувати конфлікти та координувати дії. Зокрема, критичними є такі аспекти: впевненість у голосі, стриманість у спілкуванні, ясність висловлювань, а також розвинені вербальні й невербальні засоби спілкування. Навички офіцера щодо читання невербальних сигналів підлеглих допомагають у побудові довірливих і ефективних стосунків у військовому колективі.

Таким чином, професійна підготовка офіцерів має бути спрямована на комплексний розвиток комунікативної компетентності, що забезпечить їхню ефективність у службовій діяльності.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

3.1. Компоненти методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами ігрових та інтерактивних технологій в процесі вивчення авіаційної англійської мови

Останнім часом у методиці навчання іноземних мов спостерігається тенденція до переходу від комунікативного підходу до його різновиду – інтерактивного підходу, запропонованого західними методистами Л.В. Лієром, А. Метьюсом, Р.П. Мільрудом, У.М. Ріверсом як одна із ефективних та дієвих методик навчання іноземних мов. На думку Л.В. Лієра, інтерактивна модель оволодіння мовою передбачає те, що навчання відбувається в процесі мовних актів (speech events). У своїх дослідженнях О.І. Пометун розглядає інтерактивне навчання як «спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну непередбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [54, с. 9]. Інтерактивність у навчанні можна розглядати як здатність до взаємодії, навчання через бесіду, діалог і дії. Тобто, в буквальному сенсі, інтерактивним можна назвати метод, у якому учень активно бере участь у процесі: говорить, керує, моделює, пише, малює тощо. Він не лише слухає або спостерігає, а й активно створює зміст навчання. Ряд дослідників розглядають інтерактивне навчання як різновид діалогового підходу до освіти. Інтерактивність (від англ. interaction — взаємодія) характеризується здатністю вступати у взаємодію чи підтримувати діалог з об'єктом (наприклад, комп'ютером) або суб'єктом (іншою людиною). Інтерактивне навчання спрямоване на відтворення реальних життєвих ситуацій, впровадження рольових ігор, а також спільне вирішення завдань через аналіз обставин і конкретних умов. Одна людина може впливати на поведінку та діяльність іншої, при цьому й сама зазнає змін під впливом дій свого співрозмовника. Таким чином, психологічна основа інтерактивного навчання полягає у міжособистісній взаємодії, що відбувається в процесі спілкування та співпраці між викладачами й курсантами, а також між самими майбутніми офіцерами [55].

Основною метою інтерактивного навчання є створення комфортного середовища, у якому здобувач освіти відчуває власну успішність і здатність до активної взаємодії, що позитивно впливає на ефективність освітнього процесу.

Інтерактивні методи навчання мають низку переваг у порівнянні з традиційними підходами: залучають усіх учасників навчального процесу, сприяють формуванню командної роботи, заохочують доброзичливе ставлення до

опонентів, надають кожному можливість висловити свою точку зору. Вони також створюють умови для відчуття успіху, дозволяють швидко опанувати значний обсяг матеріалу, формують навички толерантного спілкування, вміння обґрунтовувати власну думку та знаходити альтернативні підходи до вирішення проблем [56].

Ключовим елементом цього підходу є застосування викладачем різноманітних інтерактивних завдань, спрямованих на розвиток навичок і вмінь у всіх основних видах мовленнєвої діяльності. Такі завдання повинні бути креативними, відповідати віковим особливостям та інтересам студентів, а також виконуватися у невеликих групах. Це дозволяє викладачеві ефективніше контролювати навчальний процес, здійснювати моніторинг діяльності студентів та підтримувати дисципліну [57].

До найбільш відомої класифікації інтерактивних технологій належать:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах та малих групах);
- інтерактивні технології кооперативного-групового навчання (спільна фронтальна робота всіх учнів – методи обговорення проблеми, мозковий штурм, «відкритий мікрофон», дерево рішень та методика «навчаючись – учусь» тощо);
- технології ситуативного моделювання (рольові та діалогові ігри, організаційно-діяльнісні ігри, ігрове моделювання явищ, розігрування ситуацій);
- технології опрацювання дискусійних питань (широке і публічне обговорення якогось суперечливого питання з використанням різних методів: дебати, дискусії, круглі столи, форуми, симпозіуми тощо).

Ознаки інтерактивного заняття проявляються через специфіку взаємодії учасників навчального процесу, а також у його змісті та структурі, які передбачають такі аспекти:

- фізичний аспект (зміна розташування робочих місць, вільне переміщення по аудиторії, пересаджування, активне виконання різноманітних дій);
- соціальний аспект (активна взаємодія між учасниками, яка включає постановку запитань, обмін думками, відповіді на запитання);

- пізнавальний аспект (самостійне розв'язання проблем, внесення змін та уточнень, виступи (презентації, захист ідей), що сприяють отриманню власного досвіду).

Доведено як науковцями, так і практиками, що інтерактивний підхід у освіті сприяє активізації пізнавальної діяльності та забезпечує формування як професійних, так і загальноосвітніх компетентностей, зокрема:

- засвоєння основних етапів навчальної діяльності;
- формування та розвиток здатності критично мислити;
- підвищення впевненості у власних можливостях;
- формування самостійності;
- зміцнення позитивного сприйняття себе;
- стимулювання креативності;
- розвиток організаційних та комунікативних навичок;
- вдосконалення життєвих та професійних компетентностей;
- створення атмосфери взаємодії та співпраці;
- підвищення рівня успішності.

Розглянемо більш детально *групові методи* інтерактивного навчання, що передбачають взаємодію учасників малих груп (від 2 до 6-ти осіб) та спільну роботу всієї аудиторії:

- *Робота в парах.* Під час навчання курсанти (студенти) працюють у парах, виконуючи різноманітні завдання. Такий формат взаємодії передбачає обмін думками між учасниками та сприяє оперативному використанню завдань, які зазвичай потребують більше часу або є складними у традиційних умовах. Наприклад, у парі можна обговорити, проаналізувати отриману інформацію, підбити підсумки заняття чи ситуації, провести інтерв'ю чи перевірку один одного. По завершенні роботи один із партнерів презентує результати обговорення перед групою.

- *Робота в трійках.* Цей формат є більш складним варіантом взаємодії порівняно з роботою в парах. У такій формі навчання доцільно проводити дискусії, обмін ідеями, узагальнення висновків або, навпаки, акцентування уваги на відмінностях у точках зору учасників.

Метод «змінюваних трійок» передбачає більш складний підхід: кожна трійка отримує однакове завдання, обговорює його, а потім один учасник переходить до іншої трійки, представляючи результат роботи своєї попередньої групи. Аналогічно інший учасник переходить до іншої трійки, забезпечуючи обмін інформацією між новими групами.

- *Метод «2+2=4»* передбачає, що дві пари учасників працюють окремо над завданням протягом кількох хвилин, обговорюючи й обов'язково доходючи до спільного висновку. Потім ці пари об'єднуються, щоб обмінятися напрацьованими ідеями та узгодити результати. Після досягнення консенсусу можливе подальше об'єднання четвірок у вісімки або перехід до загального обговорення у групі.

- *Метод «Карусель»* передбачає розташування курсантів у два кола: внутрішнє, яке залишається нерухомим, і зовнішнє, яке постійно переміщується. Цей метод можна застосувати двома способами: для проведення дискусій (учасники внутрішнього кола ведуть індивідуальні дискусії з кожним з зовнішнього, використовуючи унікальні аргументи) або для обміну інформацією між учасниками.

- *Робота в малих групах* передбачає чіткий розподіл ролей між учасниками: «спікер» виконує функції керівника групи (контролює дотримання регламенту під час обговорення, зачитує завдання, обирає доповідача, мотивує команду до активності); «секретар» займається фіксацією результатів роботи, допомагає підбити підсумки та презентувати їх; «посередник» стежить за тайм-менеджментом і сприяє злагодженій роботі групи; «доповідач» чітко представляє спільну позицію групи та звітує про виконані завдання. Також можна виділити експертну групу з сильніших курсантів. Вони можуть самостійно опрацьовувати завдання, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

Наступним розглянемо більш детально *фронтальні методи*:

- *Велике коло*. Учасники заняття розташовуються по колу і висловлюються по черзі, за власним бажанням на задану тему. Обговорення триває до тих пір, поки є охочі поділитися своєю думкою. Викладач може підбити підсумки або висловитися після завершення обговорення.

- *Мікрофон.* Цей метод є варіацією великого кола, де кожен учасник коротко висловлює свою думку з проблемного питання, передаючи уявний «мікрофон» наступному.

- *Незакінчені речення.* Ускладнений формат великого кола, де відповідь кожного учня полягає в завершенні заданої фрази, наприклад: «я дійшов висновку, що...» тощо.

- *Мозковий штурм.* Відомий метод, основна ідея якого полягає в тому, що учасники заняття по черзі висловлюють усі свої ідеї щодо поставленої проблеми, навіть якщо вони здаються нелогічними. Висловлені думки не піддаються критиці чи обговоренню до завершення етапу висловлювань.

- *Аналіз дилеми або проблеми.* Курсанти спільно розглядають певну дилему або проблему. Кожен учасник пропонує рішення, що формується внаслідок певного вибору. Найефективніше обирати завдання з особистісним контекстом.

- *Мозаїка.* Ця методика об'єднує як роботу в парах, так і спільне обговорення. Спочатку невеликі групи працюють над окремими завданнями. Потім учасників переміщують таким чином, щоб у кожній новій групі були представники, які стали експертами в певному аспекті теми. Наприклад, якщо початкові групи аналізували історію розвитку авіації, інша — технічні аспекти літаків, третя — визначати роль авіації у війнах і конфліктах, а четверта — аналізувати авіаційну безпеку та новітні технології. У нових групах можна зосередитися на таких завданнях: перша група — узагальнити етапи розвитку авіації, друга — описати ключові інновації в конструкції літаків, третя — аналізувати вплив авіації на військові стратегії, четверта — обговорити сучасні виклики в авіаційній безпеці та майбутнє авіації.

Ігри є ефективним інструментом для створення комфортної атмосфери на занятті та допомагають знизити рівень стресу у курсанті. Проте важливо розуміти, що тривалість і формат гри залежить від кількох факторів, таких як рівень підготовленості курсантів, характер навчального матеріалу, а також конкретні цілі заняття та умови, в яких воно проводиться. Наприклад, якщо гра використовується для тренування конкретних навичок, її тривалість може бути обмежена 15 хвилинами. Якщо ж гра має на меті підсумувати вивчений матеріал або оцінити

готовність студентів до практичної діяльності, її можна проводити протягом 1-2 годин.

Інтерактивний підхід як різновид комунікативного підходу в навчанні авіаційної англійської мови, за рекомендаціями ІКАО, реалізується через такі види діяльності на занятті:

- вправи на інтерактивне слухання, що спонукають до усних відповідей під час слухання;
- обмін інформацією на уроці та рольова діяльність (пілот-диспетчер);
- відпрацювання словникового запасу та граматичних структур через усні вправи, а не через читання і письмо;
- використання графічних (осцилограф, панель управління, мапи) та цифрових (таблиці та дисплеї) даних для створення ситуативних реальних умов роботи пілота та диспетчера;
- створення проблемних ситуацій для розв'язання в групах [58].

В авіації комунікація відіграє критичну роль, адже від точності та ефективності передачі інформації залежить безпека польотів. Заняття з авіаційної англійської мови спрямовані на розвиток специфічних навичок, таких як використання професійної лексики, стандартизованих фраз і вміння оперативно реагувати на непередбачені ситуації. У цьому контексті викладач допомагає курсантам опанувати ці навички завдяки різноманітним підходам. Авіаційна англійська мова має певний стандарт, затверджений ІКАО (міжнародна організація цивільної авіації). Здобуття четвертого рівня, що є мінімальним для дозволу на перебування в міжнародному повітряному просторі, є основною кінцевою метою курсу з авіаційної англійської мови.

До практичних методів формування комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови належать: імітація реальних військових ситуацій та рольові ігри, дискусії та дебати, індивідуальні презентації, аналіз аудіо та відео матеріалів, робота над помилками тощо.

Щодо проявів комунікативної активності під час виконання вправ і завдань, то активність у відтворенні полягає в здатності якісно запам'ятовувати та відтворювати знання, пов'язані зі спілкуванням, комунікативною діяльністю,

використанням вербальних і невербальних засобів, умінням ефективно слухати та взаємодіяти з іншими під час спілкування.

Активність, пов'язана з інтерпретацією комунікативних знань, умінь і навичок, проявляється у прагненні студентів застосовувати отримані теоретичні знання на практиці. Це реалізується під час виконання завдань і вправ, які можуть бути як простими, що потребують лише відтворення теоретичного матеріалу, так і складнішими, що вимагають від студентів нестандартного мислення та самостійного аналізу [59].

Щодо методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова», міститиме наступні компоненти: когнітивний, операційний, ціннісно-мотиваційний (табл. 3.1).

Когнітивний компонент методики спрямований на розвиток знань, мислення для ефективного оволодіння мовою. Цей компонент охоплює знання про структуру англійської мови, розвиток здатності аналізувати, узагальнювати та критично мислити, застосовуючи мовні знання у професійних ситуаціях. Когнітивний компонент забезпечує базу для подальшого розвитку навичок і вмінь, необхідних для спілкування в авіаційній сфері. Інтерактивні технології виступають ефективним засобом реалізації когнітивного компонента методики, оскільки забезпечують активне залучення курсантів до навчального процесу (поглиблення знань через активну взаємодію, розвиток критичного мислення, створення умов для бажання самостійного навчання).

Таблиця 3.1

Методика формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова»

Компоненти методики	Елементи комунікативної компетентності	Реалізація засобами інтерактивних технологій	Форми навчання
Когнітивний	Комунікативні знання	case study (аналіз авіаційних інцидентів та катастроф)	проблемно-орієнтоване навчання
Операційний	Комунікативні уміння та навички	імітація реальних військових ситуацій,	симуляційне навчання

		рольова гра, аудіо-орієнтований тренінг з практикою радіообміну	
Ціннісно-мотиваційний	Комунікативна спрямованість	дебати на основі професійних сценаріїв, індивідуальні презентації	активне навчання

Операційний компонент методики стосується розвитку практичних умінь та навичок курсанта, які є необхідними для ефективного використання іноземної мови під час комунікації. Під час навчання майбутніх офіцерів цей компонент включає формування навичок та вмінь із чотирьох видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо), здатність використовувати мовні засоби в професійних ситуаціях, уміння адаптувати мовлення до контексту, цілей спілкування та слухачів. Інтерактивні технології забезпечують практичну спрямованість, яка необхідна для цього компоненту методики (активна взаємодія і комунікативних ситуаціях; застосування мовних знань в умовах, наближених до реальних; розвиток здатності швидко адаптуватися до зміни умов комунікації).

Ціннісно-мотиваційний компонент відображає усвідомлення значущості осолодіння комунікативними навичками і стимулює внутрішню потребу до вивчення іноземної мови, він формує позитивне ставлення до навчання та спонукає курсанта активно використовувати знання під час практики та у професійній діяльності в майбутньому. Компонент базується на розумінні важливості комунікації в професійній діяльності, на внутрішній та зовнішній мотивації у вивченні мови, на прагненні до вдосконалення своїх компетенцій. Інтерактивні технології стимулюють зацікавленість курсантів під час навчання через активну участь у процесі, мотивують через професійний контекст, створюють атмосферу співпраці або змагання, задовольняють індивідуальні потреби. Вони загалом роблять процес навчання цікавим, динамічним та професійно-орієнтованим, що сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення англійської мови.

Розглянемо приклади впровадження методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова».

Приклад 1. Пропонується здійснювати імітацію реальних військових ситуацій у вигляді рольових ігор, за рахунок радіообміну між пілотом та диспетчером. Для обох учасників радіообміну головним завданням повинна бути передача інформації, запит/дозвіл на зліт, уточнення інформації чи доповідь про непередбачені ситуації тощо. Студентам необхідно обрати ролі пілота / авіадиспетчера та взяти участь у відповідній стандартній або нестандартній ситуації. Студентам подається орієнтовний план, на основі якого вибудовується послідовність рольової гри. За допомогою ігрових технологій у майбутніх авіафахівців формуються вміння: брати участь у симуляції професійно орієнтованої ситуації та складати діалог за матеріалом відповідної теми, що вивчається; відтворювати фразеологію радіообміну між авіадиспетчером та пілотом у професійних ситуаціях; використовувати звичайну англійську мову в авіаційному контексті; переключатися у форматі «білінгва» [60]. Велику увагу треба приділити чіткості вимови, інтонації, впевненості під час передачі та розумінню загальних правил ведення радіообміну. Під час радіозв'язку кожна літера важлива, бо одна літера може змінити весь сенс речення, наприклад, «*He (він)* will turn right» та «*We (ми)* will turn right», це може привести до катастрофічних наслідків, саме тому, в цій ситуації, замість займенників важливо використовувати «call sign» (позивний), щоб уникнути непорозуміння. Курсанти повинні усвідомлювати важливість подібних особливостей ведення радіообміну та доводити до автоматизму використання лексики та вимови, бо кожна секунда та кожне непорозуміння між пілотом та диспетчером може коштувати життів.

Приклад 2. Дебати на основі професійних сценаріїв. Під час дискусій та дебатів викладач ініціює обговорення військових/авіаційних або соціальних тем, що сприяє розвитку критичного мислення та вмінню аргументовано відстоювати свою позицію. Наприклад, під час вивчення теми «ATC (Air Traffic Control)» (управління повітряним рухом), влучною темою для дискусії буде питання: «Is it possible to substitute ATCs by computer systems? Will it be possible in future? (Чи можливо замінити авіадиспетчерів комп'ютерними технологіями? Чи буде це можливо в майбутньому?)». Ця тема поділить курсантів на прихильників автоматизації й тих, хто вважає, що потрібно зберегти участь людини в управлінні.

Викладач підтримує та направляє дискусію, акцентуючи увагу на використанні термінів, коригує помилки та підтримує дисципліну в аудиторії.

Приклад 3. Case study (передбачає потребу вирішення студентом чи студентами певної проблемної ситуації (case), яка вимагає наявних професійних знань, вмінь та навичок, що ймовірно може статися у їх професійному житті. Знаходячись в умовах іншомовної комунікації студенти мають проаналізувати усі особливості та чинники впливу на ситуацію і знайти спосіб рішення з ситуації, яка, зазвичай не має єдиного вірного рішення. Студенти мають «сконструювати власне нове знання», що сприяє кращому його засвоєнню й підвищенню вмотивованості до навчання), аналіз авіаційних інцидентів та катастроф, для цього пропонується задіяти you-tube канал «Mayday Air Disaster», де у кожному з фільмів досліджуються резонансні авіакатастрофи, щоб з'ясувати, як і чому вони сталися. Перед переглядом фільму курсанти отримують завдання проаналізувати ситуацію та представити свої висновки. Використання мультимедійних засобів у навчанні іноземної мови для спеціальних цілей дозволяє моделювати будь-яку мовну ситуацію, в якій закріплюються фахова лексика й мовні звороти, й інтегрувати професійні аспекти до процесу навчання.

Приклад 4. Індивідуальні презентації для формування комунікативної компетентності курсантів, користь яких було наведено вище (див. підрозділ 2.1), де ми розписали позитивні сторони для курсанта у ролі оратора та слухача.

Приклад 5. Аудіо-орієнтований тренінг з практикою радіообміну. На перших заняттях з радіообміну слід фокусуватися на специфічній вимові чисел та літер. Військовий кодовий алфавіт створений для точної та чіткої комунікації, саме тому має свої особливості (Alpha для А, Bravo для В, Charlie для С тощо). Уявімо, що військові не використовують кодовий алфавіт, ситуація: розрахунковий час прибуття підрозділу у точку евакуації «D» 1800 годин, в ефірі літеру D /di:/ можна легко сплутати з E /i:/, таким чином евакуаційний гелікоптер прилітає у точку «E», підрозділ знаходиться у точці «D», різниця між цими точками може бути десятки кілометрів і ця помилка може бути критичною для підрозділу, саме тому, знання та моментальне використання алфавіту курсантами дуже важлива. З тих самих причин, правильна вимова цифр так само важлива, наведемо декілька прикладів

вимови цифр (tree для 3, flower для 4, five для 5, nine для 9 тощо). Зменшити кількість помилок допоможе прослуховування великої кількості аудіо матеріалів, вголос повторення прослуханого, виконання вправ та створення власних прикладів радіообміну. Починати слід з простих поєднань (runway 27, 1015, 121.5, SFA 157), поступово підвищуючи складність (APP: KLM 490 contact Tower on 118.3. Correction 118.4. ACFT:118.4 KLM 490) і в результаті, підводячи курсантів до здатності самостійно вести радіообміни.

Кожну з цих форм взаємодії слід організовувати і проводити з урахуванням специфіки діяльності майбутнього офіцерів, вимог до всіх її компонентів. Для того, щоб подолати труднощі при впровадженні інтерактивних технологій та перетворити їх недоліки на переваги, важливо пам'ятати кілька ключових моментів:

- інтерактивні методи навчання потребують значних зусиль і часу для підготовки, рекомендується починати з поетапного впровадження технологій;
- інтерактивні технології — це лише інструмент для створення атмосфери, що сприяє співпраці, взаєморозумінню, а також надає можливість реалізувати особистісно орієнтоване навчання;
- якщо інтерактивні методи у вашій групі не дають бажаних результатів, варто переглянути стратегію.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій, зокрема, для того, щоб забезпечити повне охоплення навчального матеріалу та його глибоке засвоєння, викладач має ретельно планувати заняття:

- запропонувати завдання для попередньої підготовки, такі як читання або виконання самостійних завдань;
- вибрати вправи, які допоможуть глибше зрозуміти тему;
- під час виконання вправ дати курсантам час на осмислення завдання, щоб вони підходили до нього серйозно, а не виконували механічно чи «для забави»;
- на одному занятті рекомендується використовувати не більше однієї-двох вправ, а не набір різноманітних;

- важливо провести спокійне, глибоке обговорення результатів справи, зокрема, звертаючи увагу на інші аспекти теми, що не були безпосередньо порушені під час справи.

Для забезпечення ефективного контролю за процесом навчання, викладач повинен провести ретельну підготовку:

- детально вивчити матеріал, включаючи додаткові ресурси, такі як тексти, приклади, ситуації, щоб мати повне уявлення про тему, що дозволяє більш точно оцінювати рівень комунікативних навичок курсантів;

- системно спланувати заняття, визначивши чіткий хронометраж, ролі учасників, підготувати питання та можливі відповіді, а також встановити критерії для оцінки результатів заняття.

- мотивувати курсантів до вивчення матеріалу, підбираючи цікаві приклади та проблемні ситуації, оголошувати мету заняття та критерії для оцінки їхніх досягнень, що допомагає створити умови для активної взаємодії та розвитку комунікативних навичок;

- планувати різноманітні способи привернення уваги курсантів і налаштувати їх на активну участь на занятті.

Кафедра авіаційної англійської мови провела педагогічний експеримент, де метою була перевірка ефективності педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі шляхом впровадження в педагогічний процес інтенсивного курсу з іноземної мови. Експеримент тривав 76 днів, він складався з двох модулів та викладався курсантам першого курсу. Особливості проведення даного курсу:

- група з 52 курсантами поділилася на чотири підгрупи за рівнем володіння мовою (для цього заздалегідь було проведено тестування за стандартами STANAG 6001), таким чином заняття проводилися з тринадцятьма курсантами в аудиторії;

- за кожною підгрупою був закріплений викладач;

- заняття проходили шість днів на тиждень по три пари на день;

- проміжними етапами перевірки були тестування рівня сформованості навичок та вмінь із чотирьох видів мовленнєвої діяльності до вимог 1-го та 2-го

мовного рівня STANAG-6001.

Основна мета першого модулю (General English) полягала в актуалізації набутих знань, умінь та навиків з загальної тематики англійської мови, підвищенні рівня мовленнєвих навиків курсантів з основних тем побутового характеру, а також у формуванні мотивації курсантів щодо опанування іноземною мовою на високому рівні.

Другий та третій модулі інтенсивного курсу (Aviation English, Military Aviation English) мали професійно орієнтовний характер та полягали в опануванні курсантами темами військового характеру та авіаційною англійською мовою.

На заняттях викладачі використовували різноманітні методи і підходи до кожного курсанта згідно з його попереднім рівнем знання англійської мови. Активно використовувався комп'ютерний клас мовної підготовки. На заняттях була створена атмосфера довіри, взаємоповаги, взаємодопомоги. Саме таке середовище є комфортним для формування комунікативних навичок. На фінальному занятті проводилася інтерактивна авіаційна гра, наведена у додатку В.

Інтенсивний курс дав позитивний результат. Згідно з показниками, які були надані мовним центром по завершенню курсу, більшість курсантів значно підвищили свій мовний рівень. Курсанти, які мали високий та середній рівень на початку експерименту отримали рівень 2 та 1+. Ті, хто на початку курсу по всім видам мовленнєвої діяльності мали показники 0, отримали 1 та 1+.

Подібні заходи допомагають не лише забезпечити ефективне навчання, а й об'єктивно оцінити рівень сформованості комунікативної компетентності курсантів на кожному етапі навчального процесу.

Критерії, за якими буде оцінюватися рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Повітряних Сил України, наведені в табл. 3.2.

Елементи комунікативної компетентності виступатимуть в якості параметрів.

Таблиця 3.2

Компоненти, параметри та критерії методики формування комунікативної компетентності курсантів

Компоненти методики	Параметри	Рівні	Критерії
1.Когнітивний	Комунікативні знання	високий рівень	курсант демонструє тверде знання професійної термінології, чітко розуміє структуру авіаційних комунікацій; здатний аналізувати отриману інформацію іноземною мовою, робити висновки та формулювати відповіді; чітко розуміє важливість знання іноземної мови у контексті ефективності професійної діяльності; демонструє високий рівень мотивації; має здатність до самостійного вивчення нових мовних аспектів, швидко засвоює новий матеріал; успішно виконує практичні завдання (створює та захищає презентації англійською мовою, проводить аналіз ситуацій, активно взаємодіє з іншими учасниками навчального процесу під час спільних завдань)
		середній рівень	курсант має базові знання професійної термінології, але інколи потребує додаткових підказок чи допомоги; у стандартних ситуаціях вміє правильно використовувати фразеологію, проте відчуває труднощі з адаптацією у нестандартних ситуаціях; виявляє труднощі у розумінні складних інструкцій чи текстів іноземною мовою; курсант може виділити основну інформацію іноземною мовою, але пропускає важливі деталі або не точно розуміє їх; розуміє важливість англійської мови для професійної діяльності, але не завжди демонструє прагнення до поглиблення знань, не проявляє ініціативи у пошуку додаткової інформації; на засвоєння нового матеріалу курсант потребує більше часу, ніж передбачено навчальною програмою; здатний виконувати практичні завдання іноземною мовою, проте часто робить помилки у формулюванні відповіді, виборі лексики чи побудові речень

Компоненти методики	Параметри	Рівні	Критерії
		низький рівень	курсант має поверхневі або фрагментарні знання термінології іноземною мовою та має обмежений словарний запас; не може виокремлювати ключову інформацію з англійських джерел, здатність узагальнювати та осмислювати нову інформацію практично відсутня; не усвідомлює важливості знання та використання англійської мови для професійної діяльності, пасивно сприймає навчальний матеріал та не проявляє ініціативи для вдосконалення знань; потребує постійної допомоги з боку викладача та одногрупників; не здатний самостійно виконувати базові завдання з використанням іноземної мови
2.Операційний	Комунікативні уміння та навички	високий рівень	курсант вільно і впевнено застосовує англійську мову на теми професійної діяльності, чітко і правильно формулює свої думки у всіх формах спілкування, демонструючи високий рівень володіння мовою; легко пристосовується до різних ситуацій, зокрема нестандартних чи стресових, де потрібно ефективно комунікувати іноземною мовою; демонструє відмінні навички співпраці, проявляє толерантність та гнучкість у спілкуванні; досконало володіє граматичними, лексичними тощо нормами іноземної мови; висловлювання курсанта є логічними, структурованими та відповідають контексту комунікації; має здатність до врегулювання конфліктів, уникнення непорозумінь та швидкого вирішення проблем; вміє аргументовано відстоювати свою позицію іноземною мовою; мовлення курсанта є чітким, точним та орієнтованим на досягнення мети комунікації; демонструє постійний інтерес до вдосконалення мовних умінь і активно працює поза межами аудиторії
		середній рівень	демонструє базове володіння мовою у професійному контексті, відчуває труднощі в доборі термінології; у нестандартних ситуаціях висловлювання курсанта стають менш чіткими та структурованими; потребує додаткового часу для побудови складних висловлювань англійською мовою; демонструє базові вміння запобігти конфліктам, проте іноді відчуває труднощі у виборі підходу або аргументів для врегулювання питання; курсанту важко формулювати аргументи або логічно відстоювати думку іноземною мовою; курсант використовує найпростіші стратегії спілкування (повторення, уточнення); зусилля курсанта до самовдосконалення є несистематичними та рідко пов'язані з професійною тематикою
		низький рівень	курсант не використовує або неправильно застосовує термінологію; його висловлювання фрагментарними та важкими для розуміння; у нестандартних ситуаціях часто обмежується мовчанням або перекладає відповідальність на інших учасників спілкування;

Компоненти методики	Параметри	Рівні	Критерії
			губиться, якщо ситуація виходить за рамки стандартної ситуації; висловлення думок часто залежить від допомоги інших; не проявляє інтересу до додаткового вивчення мови; не може відстоювати свою думку та аргументувати, що унеможливує можливість вирішувати конфлікти; словниковий запас обмежений; проявляє низьку мотивацію
3.Ціннісно-мотиваційний	Комунікативна спрямованість	високий рівень	курсант прагне досягти високих результатів, усвідомлює важливість володіння англійською мовою для професійної діяльності; чітко усвідомлює, як знання мови сприяє професійному зростанню, зокрема у міжнародній співпраці; демонструє розуміння цінності міжкультурного спілкування, виявляє інтерес до культурних особливостей інших країн; використовує можливості для вдосконалення мовних навичок; чітко усвідомлює, що ефективна комунікація є основою безпеки польотів, координації роботи авіаційної команди; готовий долати труднощі у навчанні, прагне підвищувати рівень своєї комунікативної компетенції; курсант активно використовує свої знання у реальних чи імітаційних ситуаціях; проявляє емпатію, толерантність та доброзичливість у спілкуванні, демонструє високий рівень культури комунікації
		середній рівень	курсант виявляє інтерес до навчання нерегулярно, не проявляє ініціативи для додаткового вдосконалення; не завжди усвідомлює безпосередній вплив англійської мови на його майбутню роботу; виявляє вибірковий інтерес до культурних особливостей інших країн; проявляє епізодичне бажання до самовдосконалення; прагнення покращувати комунікативні навички з'являється під впливом зовнішніх стимулів; активність на занятті залежить від настрою чи рівня зацікавленості в темі; не завжди проявляє ентузіазм у співпраці з іншими учасниками процесу; курсант усвідомлює потребу вдосконалювати комунікативні навички, проте йому потрібна підтримка або додаткова зовнішня мотивація
		низький рівень	у курсанта відсутнє прагнення до освоєння дисципліни; його уявлення про роль комунікативної компетенції в його майбутній професії розмите або відсутнє; не виявляє інтересу до культурних особливостей інших країн; майже не бере участі в дискусіях та практичних вправах; демонструє байдужість до занять; не використовує можливості до додаткового навчання; не вважає важливими навички професійної комунікації; рідко відповідає на заняттях або робить лише після наполягання викладача; не цікавиться помилками та не прагне їх виправити; спроби покращити комунікаційні навички є випадковими або під примусом

Для ефективного оцінювання комунікативної компетентності курсантів військового університету важливо використовувати чіткі та об'єктивні критерії. Це дозволить педагогам не лише оцінити рівень знань, умінь і навичок курсантів, а й спонукати їх до постійного самовдосконалення в рамках професійної діяльності.

Першим етапом оцінювання буде оцінка кожного компонента. Для кожного компонента (когнітивного, операційного, ціннісно-мотиваційного) курсанту надається оцінка згідно з рівнем (високий, середній, низький). Наприклад, за кожен компонент можна поставити окрему оцінку у балах (від 1 до 5, де 5 — високий рівень, 3 — середній рівень, 1 — низький рівень).

Другим етапом буде комбінування оцінок. Після оцінювання кожного компонента можна підсумувати бали або рівнів кожного з них, щоб визначити загальний рівень комунікативної компетентності курсанта. Наприклад: високий рівень комунікативної компетентності (усі компоненти оцінені на високий рівень); середній рівень комунікативної компетентності (один або два компоненти оцінені на середній рівень); низький рівень комунікативної компетентності (більшість компонентів оцінені на низький рівень).

На основі оцінок можна визначити, в яких аспектах курсанти сильні, а які потребують вдосконалення. Наприклад, якщо курсант має високий рівень когнітивного компонента, але середній або низький рівень операційного компонента, це вказує на необхідність більшої практичної роботи над покращенням комунікативних навичок.

Викладач може надати рекомендації для розвитку кожного компонента комунікативної компетентності, вказавши на конкретні завдання та методи для покращення знань, навичок та мотивації курсантів.

Для покращення когнітивного компонента можна рекомендувати додаткову літературу або вправи для кращого розуміння теоретичних аспектів комунікації.

Для покращення операційного компонента можна рекомендувати проведення рольових ігор та тренінгів, що дозволяють курсантам покращити свої комунікативні навички на практиці.

Для цілісно-мотиваційного компонента рекомендується стимулювання курсантів до саморозвитку, участі в консультаціях та практичних заняттях, що сприяють формуванню професійної мотивації.

Це дозволяє об'єктивно оцінювати комунікативну компетентність курсантів і забезпечує можливість коригування навчального процесу для підвищення ефективності навчання.

3.2. Педагогічний експеримент та аналіз результатів

Метою педагогічного експерименту було визначити вплив інтерактивних технологій на формування комунікативної компетентності курсантів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова». Основна увага приділялася аналізу змін у трьох компонентах комунікативної компетентності: когнітивному, операційному, ціннісно-мотиваційному.

Завданнями педагогічного експерименту було:

1. Виявити початковий рівень комунікативної компетентності курсантів у контрольній та експериментальній групах;
2. Впровадити інтерактивні технології у навчальний процес експериментальної групи;
3. Оцінити зміни в рівнях комунікативної компетентності курсантів після проведення експерименту;
4. Проаналізувати та порівняти результати обох груп та навести висновки.

Експеримент проводився у двох групах серед курсантів другого курсу авіаційного профілю. Кожна з груп складалася з 23 осіб. Тривалість експерименту складала 20 практичних занять (один семестр). Навчання у контрольній групі (КГ, перша група) здійснювалося традиційними методами, без використання інтерактивних технологій. Навчання у експериментальній групі (ЕГ, друга група) здійснювалося із використанням інтерактивних методик, таких як case study, імітація реальних військових ситуацій, рольова гра, аудіо-орієнтований тренінг з практикою, дебати на основі професійних сценаріїв, індивідуальні презентації.

Особливості інтелектуальної діяльності курсантів під час виконання тренінгових і проблемних завдань сприяли їхній мотивації до активного розвитку комунікативних навичок. Це забезпечувало розширення професійного кола спілкування, формувало культуру мовлення, сприяло оволодінню навичками толерантної поведінки та конструктивного вирішення як особистих, так і соціально-психологічних конфліктів.

У ході дослідження було використано метод індивідуальної експертної оцінки. Експерт здійснював аналіз рівня сформованості комунікативної компетентності курсантів під час занять. Роль експерта виконував викладач, який безпосередньо проводив навчання за дисципліною.

Перед початком експерименту в обох групах було проведено діагностику початкового рівня комунікативної компетентності за трьома компонентами (когнітивним, операційним, ціннісно-мотиваційним). Діагностика проводилася шляхом спостережень під час занять, аналізу виконання практичних завдань.

На першому етапі експерименту біло проведено діагностику вихідного рівня комунікативної компетенції в обох групах, отримані дані представлені у таблиці 3.3.

Аналіз початкових даних показав, що рівні комунікативної компетентності обох груп є майже однаковими, з переважанням середнього та низького рівнів.

Таблиця 3.3.

Початкові рівні комунікативної компетентності курсантів двох груп

Група	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
КГ	18	52	30
ЕГ	16	54	30

Для наочності результати початкової оцінки рівнів комунікативної компетентності відображено на рисунку 3.1.

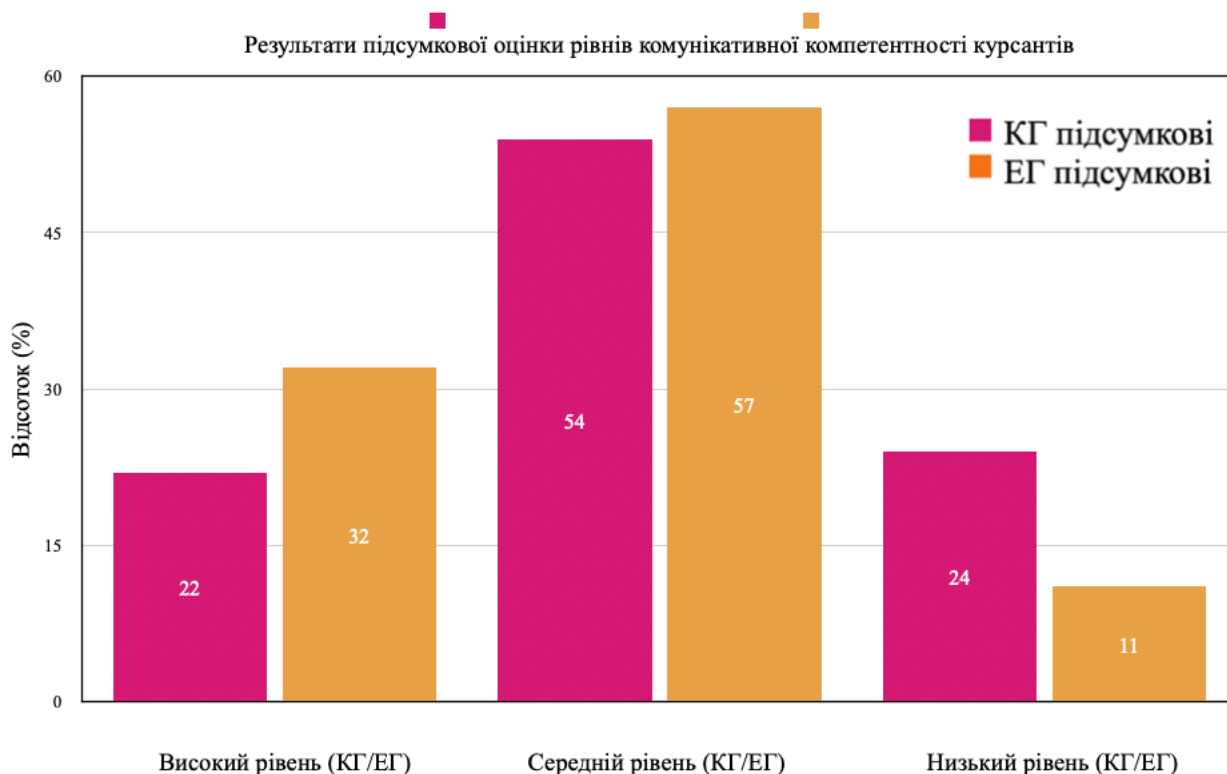

Рис. 3.2. Результати підсумкової оцінки рівнів комунікативної компетентності курсантів

На рисунку 3.3. зображено стовпчасту діаграму, яка відображає результату педагогічного експерименту. Вона порівнює рівні комунікативної компетентності курсантів у КГ та ЕГ до та після експерименту. По горизонтальній осі відображено три рівні комунікативних компетентності (високий, середній та низький). По вертикальній осі відображене відсоткове співвідношення курсантів. Стопчики синього та малинового кольору відповідають даним контрольної групи (синій відповідає за початкові результати, малиновий відповідає за підсумкові результати експерименту). Стопчики зеленого та помаранчевого кольору відповідають даним експериментальної групи (зелений відповідає за початкові результати, помаранчевий відповідає за підсумкові результати експерименту).

У контрольній групі було зафіксовано незначне підвищення рівня комунікативної компетентності, частка курсантів з високим рівнем комунікативної компетентності зросла на 4%, це пояснюється природним навчальним процесом. Середній рівень підвищився всього на 2%, а низький рівень зменшився лише на 6%.

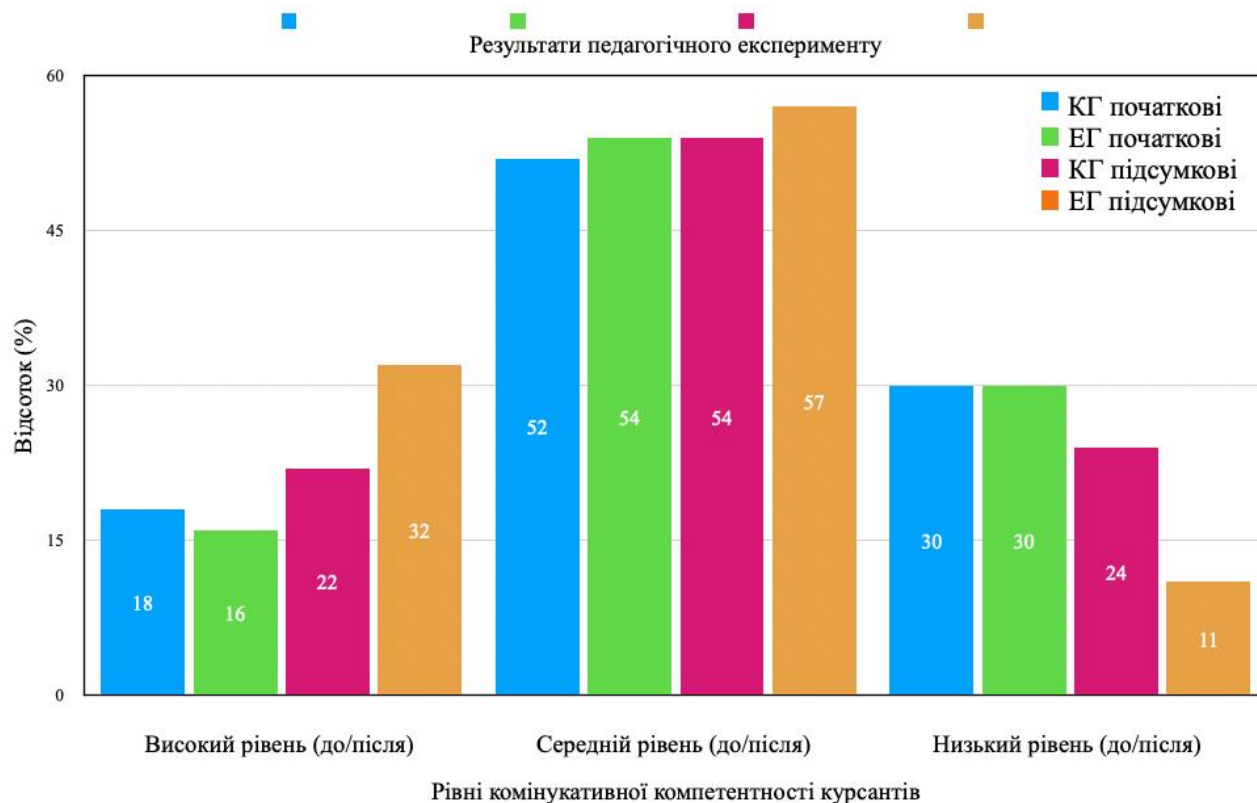

Рис. 3.3. Результати педагогічного експерименту

Щодо експериментальної групи, використання інтерактивних технологій посприяло суттєвим результатам. Частка курсантів з високим рівнем збільшилася на 16%, що є значним показником ефективності. Частка курсантів з середнім рівнем збільшилася всього на 3%. Найбільший вплив інтерактивних технологій можна помітити по низькому рівню комунікативної компетентності, який зменшився на 19%.

Зміни в результатах експериментальної групи виявилися значно вищими, ніж у контрольній. Це є підтвердженням того, що інтерактивні методи навчання є ефективними засобами формування комунікативної компетентності курсантів. Найбільше зростання спостерігалось у когнітивному та операційному компонентах, що свідчить про практичну цінність інтерактивного навчання.

Висновки до 3 розділу

1. Основна ідея інтерактивного навчання полягає у створенні умов для активної взаємодії між учасниками процесу, що забезпечує розвиток

комунікативної компетентності, формує критичне мислення, сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку професійних навичок. Перевагами цього підходу є залучення студентів до активного процесу пізнання, формування командного духу, заохочення до обміну думками та розвитку здатності аргументувати свою позицію.

Запровадження інтерактивних технологій у навчальний процес, особливо під час вивчення дисципліни «Іноземна мова», відповідає актуальним потребам авіаційної галузі. Військові фахівці мають не лише володіти мовними знаннями, але й уміти застосовувати їх у складних та непередбачуваних ситуаціях. Завдяки інтерактивним методам створюється багатовекторний підхід до формування компетентностей курсантів, які ж необхідними у професійній діяльності.

Інтерактивні методи навчання не лише сприяють якісному засвоєнню матеріалу, але й формують стійку мотивацію до навчання, підтримуючи зацікавленість курсантів. Вони підвищують професійну орієнтованість освітнього процесу, забезпечують комплексний розвиток мовленнєвої діяльності та адаптивності студентів до реальних умов роботи. Крім того, інтерактивні технології враховують індивідуальні особливості учасників навчання, створюючи умови для більш ефективного досягнення освітніх цілей.

Таким чином, інтерактивне навчання є потужним інструментом для формування професійних та загальноосвітніх компетентностей майбутніх офіцерів Повітряних Сил.

2. Проведений педагогічний експеримент підтвердив ефективність використання інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності курсантів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова». Отримані результати свідчать про доцільність впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес для досягнення якісних освітніх цілей.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило методику формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів ПС у процесі навчання дисципліни «Іноземна мова» засобами інтерактивних технологій (на прикладі Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба) й дало можливість сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань:

1. Було здійснено аналіз формування комунікативної компетентності через особистісно-орієнтоване навчання. Навичка комунікативної компетентності формується на основі інтеграції знань і практичних навичок. Важливим аспектом у підготовці фахівців із розвиненою комунікативною компетентністю є впровадження особистісно-орієнтованого навчання, яке акцентує увагу на індивідуальних потребах студентів (курсантів), стимулює активну участь у процесі навчання та сприяє формуванню гнучких комунікативних навичок. Ед'ютейнмент-технології забезпечують динамічну і мотивуючу атмосферу, особливо актуальну для підготовки військових фахівців. Використання інтернет-ресурсів дозволяє забезпечити доступ до сучасного навчального контенту, розвиває самостійність курсантів та покращує опанування професійної англійської мови. Завдяки поєднанню інтерактивного підходу, творчих завдань і цифрових інструментів створюється комфортне освітнє середовище, яке підвищує результативність навчання та сприяє успішному формуванню комунікативних компетенцій.

2. Було обґрунтовано особливості формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних технологій та через співробітництво з викладачами в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова». Вивчення іноземної мови є важливим компонентом професійної підготовки курсантів, оскільки сприяє розвитку мовних, соціокультурних та стратегічних навичок, необхідних для виконання службових завдань в іншомовному середовищі. Моделювання реальних комунікативних ситуацій, застосування інтерактивних методик та аудіовізуальних засобів сприяють розвитку навичок вербального і невербального спілкування, критичного мислення та співпраці. Особливий акцент робиться на педагогіці співробітництва, яке створює сприятливе середовище для

особистісного та професійного зростання. Формування комунікативної компетентності забезпечує готовність курсантів до міжособистісної взаємодії. Завдяки розвиненим навичкам комунікації, майбутні офіцери ПС здатні ефективно виконувати службові обов'язки, підтримувати бойовий дух і забезпечувати взаєморозуміння у військових підрозділах.

3. Було обґрунтовано, розроблено та частково перевірено методика формування комунікативної компетентності засобами інтерактивних технологій на дисципліні «Іноземна мова». Цей підхід мотивує курсантів до навчання, підтримує їхню зацікавленість і сприяє формуванню професійних навичок. Застосування інтерактивних методів на дисципліні дозволяє курсантам ефективно адаптувати мовні знання до непередбачуваних професійних обставин, формуючи адаптивність і комплексний підхід до вирішення задач. Ці технології враховують індивідуальні особливості курсантів, розвивають мовленнєву діяльність і командну взаємодію. Проведений педагогічний експеримент підтвердив ефективність використання інтерактивних методів у навчанні, демонструючи їхню здатність підвищувати якість освітніх результатів і відповідність актуальним професійним потребам. Таким чином, інтерактивне навчання є дієвим засобом формування комунікативної компетентності курсантів та підготовки їх до реальних викликів у професійній діяльності.